

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKISI

FUNDA LENA

Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi
Cultural Policy and Management Research Centre

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKISI

FUNDA LENA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 571

KÜLTÜREL İNCELEMELER 15

ISBN 978-605-399-462-6

1. BASKI İSTANBUL, EKİM 2016

© BİLGİ İLETİŞİM GRUBU YAYINCILIK MÜZİK YAPIM VE HABER AJANSI LTD. ŞTİ.

YAZIŞMA ADRESİ: İNÖNÜ CADDESİ, NO: 43/A KUŞTEPE ŞİŞLİ 34387 İSTANBUL

TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 297 63 14 • SERTİFİKA NO: 11237

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

KAPAK KADİR ABBAS

TASARIM MEHMET ULUSEL

DİZGİ VE UYGULAMA MARATON DİZGİEVİ • www.dizgievi.com

DÜZELTİ REMZİ ABBAS

BASKI VE CİLT MEGA BASIM YAYIN SAN. VE TİC. A.Ş.

ÇİHAĞIR MAH. GÜVERCİN CAD. NO: 3/1 BAHA İŞ MERKEZİ, A BLOK KAT 2 AVCILAR İSTANBUL

TELEFON: 0212 412 17 00 / FAKS: 0212 422 11 51 • SERTİFİKA NO: 12026

Istanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data

A catalog record for this book is available from the Istanbul Bilgi University Library

Türkiye'de kültürel sektörlerin ülke ekonomisine katkısı / Funda Lena.

80 pages: 20 charts; 13x19.5 cm.

Includes bibliographical references.

ISBN 978-605-399-462-6

1. Turkey —Cultural policy. 2. Culture —Economic aspects.
 3. Cultural industries —Economic aspects. 4. Politicals and culture —Turkey.
- I. Lena, Funda.

HM621. T87 2016

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN ÜLKE EKONOMİSİNE KATKISI

FUNDA LENA

İçindekiler

vii Önsöz

1 Yönetici Özeti

5 Birinci Bölüm

ÇALIŞMA HAKKINDA

9 İkinci Bölüm

KAPSAM VE METODOLOJİ

15 Üçüncü Bölüm

KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKISI

15 CİRO

20 Kültür Ekonomisi Alanında Üretilen Cironun
Türkiye'deki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında
Üretilen Toplam Ciro İçindeki Payı

21 KATMA DEĞER

24 Kültür Ekonomisi Alanında Üretilen Katma Değerin
Türkiye'deki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında
Üretilen Toplam Katma Değer İçindeki Payı

26 Katma Değerin Ciro İçindeki Payı

29 İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ

34 İSTİHDAM

37 Kültür Ekonomisi Alanındaki İstihdamın
Türkiye'deki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarındaki
Toplam İstihdam İçindeki Payı

38 KÜLTÜREL SEKTÖRLERDE PİYASA YAPISI

41 MAAŞ VE ÜCRETLER

44 HANE HALKI KÜLTÜR HARCAMALARI

49 Dördüncü Bölüm

KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN ULUSAL EKONOMİYE KATKISI
BAKIMINDAN TÜRKİYE-BİRLEŞİK KRALLIK KARŞILAŞTIRMASI

55 Beşinci Bölüm

KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN MAKROEKONOMİK ETKİSİ

59 Türkiye’de Kültür Ekonomisinin
Ülke Ekonomisine Dolaylı Katkısının Hesaplanması

61 Altıncı Bölüm

SONUÇ

67 EK

NACE REV. 2'YE GÖRE KÜLTÜREL SEKTÖRLERİN KAPSAMI

Önsöz

Günümüzde kültürel sektörler, yüksek katma değer potansiyelleri dolayısıyla özellikle gelişmiş ülkelerin kalkınma politikalarına giderek artan bir önemle konu olmaktadır. Söz konusu politika yapım süreçlerine somut girdiler oluşturmak üzere, bu sektörlerin ülke ekonomilerine sağladıkları katkı ve bu katkının yıllar içindeki artışını ortaya koyan çeşitli araştırma ve analizler gerçekleştirilmektedir. Kültürel sektörlerin ekonomi içindeki payı ve bu sektörlerle verilen önem bakımından önde gelen devletler arasında yer alan Birleşik Krallık için 2015 yılında gerçekleştirilen “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı çalışma, söz konusu araştırmalardan biridir ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi (KPY) bünyesinde, Türkiye’deki kültürel sektörlerin ülke ekonomisine katkısını ortaya koymak üzere hazırlanan bu çalışmaya temel oluşturmuştur.

Kültürel sektörlerin ekonomik önemi son yıllarda Türkiye’de de anlaşılmış olmakla birlikte, bu sektörlerin ülke ekonomisine katkısına ilişkin çalışmaların sayısı oldukça azdır. Türkiye’de

ye'deki kültürel sektörlerin ülke ekonomisine katkısına dair analiz içeren başlıca çalışmalar şu şekilde sıralanabilir: İstanbul Kültür Ekonomisi Envanteri¹ I ve II, Ankara Kültür Ekonomisi Sektörel Büyüklüklerin Değerlendirilmesi,² İzmir Kültür Ekonomisi ve Kültür Altyapısı Envanteri ve İzmir Kültür Ekonomisi Gelişme Stratejisi Projesi,³ İstanbul Kültür Sanat Vakfı Ekonomik Etki Araştırması⁴ ve Study on the Economic Contribution of Copyright Industries in Turkey⁵ (Türkiye'de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma).

Bu çalışmalardan ilk üçü Türkiye'ye dair verileri de içermekle birlikte kent odaklı analizlere ağırlık vermektedirler. İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın çalışması ise yalnızca vakfın kendi etkinliklerinin yarattığı ekonomik etkiye dair bir değerlendirmeyi ortaya koymaktadır. Türkiye'de, ülke ekonomisine etki analizini en kapsamlı şekilde gerçekleştirmiş olan çalışma T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Dünya Telif Hakları Örgütü (WIPO) işbirliği ile hazırlanan "Türkiye'de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma" başlıklıdır. Söz konusu çalışma WIPO'nun belirlediği telif hakkı endüstrileri kapsamı dikkate alınarak hazırlanmıştır ve bu endüstrilerin dahil olduğu ekonominin ülke ekonomisi içindeki payına dair bir analizi gözler önüne sermektedir. WIPO metodolojisi kullanılarak hazırlanan çalışma,

-
- 1 Aksoy, A., Enlil, Z. (2011), *Kültür Ekonomisi Envanteri İstanbul 2010*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
— (2012), *Kültür Ekonomisi Envanteri - 2*, İstanbul.
 - 2 Ankara Kültür Ekonomisi Sektörel Büyüklüklerin Değerlendirilmesi (2013), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültürel İrtibat Noktası Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri Projesi, Ankara.
 - 3 Dündar, Ş. G. ve diğerleri (2013), İzmir Kültür Ekonomisi ve Kültür Altyapısı Envanteri ve İzmir Kültür Ekonomisi Gelişme Stratejisi Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İzmir.
 - 4 İstanbul Kültür Sanat Vakfı Ekonomik Etki Araştırması, (2012), İstanbul.
 - 5 Aktaş, R., Doğanay, M. M., Bozdağ, Ş. Ş., Karaduman, A. B., Orhan, K., Işıklı, H., Aslan, B., Çokyaman, İ. T., Başdemirci, E., Altunbaş, A. (2014), Study on the Economic Contribution of Copyright Industries in Turkey, Ankara.

Türkiye’de bu sektörlerle yönelik ilk ulusal düzeyli araştırma olması bakımından büyük değer taşımaktadır. Ancak çalışma sanatsal yaratıcılık içeren mücevher, mobilya, tekstil, oyuncak vb. gibi üretim alanlarını da kapsadığından, dünyanın birçok ülkesinde kültür ekonomisi olarak tanımlanan faaliyetler alanından daha geniştir ve dolayısıyla kültür ekonomisinin ülke ekonomisine katkısıyla ilgili net bir değerlendirme yapmaya olanak vermemektedir. KPY bünyesinde hazırlanan bu çalışma ise, hem kapsamını kültür ekonomisiyle sınırlı tutarak kültürel sektörlerin etkisine odaklanması, hem de en güncel verileri içermesi bakımından Türkiye’de bu alanda yapılan araştırmalar literatürüne katkı sunmaktadır.

Yönetici Özeti

Bu çalışmada Türkiye’de kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin ülke ekonomisine katkısı, ciro, katma değer, istihdam, işgücü verimliliği, sektörel piyasa yapısı, maaş ve ücretler, hanehalkı harcamaları değişkenleri bakımından değerlendirilmektedir.

Türkiye için hazırladığımız bu çalışma, İngiltere Sanat Konseyi için 2015 yılında hazırlanan “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı çalışma temel alınarak hazırlanmıştır.¹ Ancak, söz konusu referans çalışmada incelenmeyen iki faaliyet alanı, Türkiye raporumuzun çalışma alanına dahil edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmamızda kültür ekonomisinin kapsamı şu şekilde ele alınmaktadır: kitap yayımı; ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri; gösteri sanatları; gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler; sanatsal yaratıcılık faaliyetleri ve sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri; sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetleri; uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri.

1 CEBR (2015). Contribution of the Arts and Culture Industry to the National Economy. Report for Arts Council England, Temmuz, Londra.

Birinci ve ikinci bölümlerde, çalışma, kapsam ve metodoloji hakkında detaylı bilgi verildikten sonra üçüncü bölümde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yıllık Sanayi İstatistikleri kullanılarak kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerde ciro, katma değer, istihdam, işgücü verimliliği, maaş ve ücretler; TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları istatistikleri kullanılarak hane halklarının eğlence ve kültür harcamaları ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri kullanılarak kültür ekonomisinde sektörel piyasa yapısı analiz edilmiştir. TÜİK'in en güncel verileri 2013 yılına ait olduğu için ilgili değişkenler için 2009-2013 yılı aralığında inceleme yapılmıştır. Yalnızca hanehalkı kültür harcamaları için 2014 yılına ait veri mevcuttur ve dolayısıyla söz konusu değişken için 2014 yılı verileri de analize dahil edilmiştir.

Temel bulgular aşağıda özetlenmiştir:

- Türkiye'de 2013 yılında kültür ekonomisinde üretilen toplam ciro 8,1 milyar TL'dir. Bu rakam, Türkiye'deki tüm sanayi ve hizmet alanlarında² üretilen toplam cironun % 0,26'sını oluşturmaktadır. 2013 yılında farklı faaliyet alanlarında üretilen ciroların toplam kültür ekonomisi cirosu içindeki payları incelendiğinde, en yüksek paya sahip olan alanın % 51 ile sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri olduğu görülmektedir.
- 2013 yılında kültür ekonomisi kapsamında üretilen katma değer 2 milyar 302 milyon TL düzeyindedir. Bu değer Türkiye'deki tüm sanayi ve hizmet alanlarında üreti-

2 Tüm sanayi ve hizmet alanları: madencilik ve taş ocaklığı; imalat; elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı, su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri; inşaat; toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı; ulaştırma ve depolama; konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri; bilgi ve iletişim; gayrimenkul faaliyetleri; mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler; idari ve destek hizmet faaliyetleri; eğitim; insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri; kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor; diğer hizmet faaliyetleri.

len katma değer % 0,49'dur. Katma değer üretimi bakımından birinci sırada olan sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri alanını gösteri sanatları ve kitap yayımı faaliyetleri izlemektedir.

- 2013 yılında kültür ekonomisinin Türkiye ekonomisine katma değer katkısı ciro katkısından büyüktür. Yani, kültür ekonomisi katma değer ciro içindeki payı bakımından diğer sanayi ve hizmet sektörlerinden öndedir. Kültür ekonomisini oluşturan sektörler içinde ise katma değer/ciro oranı en yüksek olan sektör gösteri sanatlarıdır (% 67). Gösteri sanatlarını % 34,4 oranı ile sanatsal yaratıcılık faaliyetleri, % 28 ile uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri ve % 27 ile sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri izlemektedir.
- Herhangi bir sektörde üretilen katma değer sektörde çalışan kişi sayısına bölünmesiyle hesaplanan işgücü verimliliği, kültür ekonomisinde yıllık ortalama 47.239 TL'dir (2009-2013 ortalaması).
- Kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerde çalışan kişi sayısı 2013 yılında 35.475'tir ve bu rakam Türkiye'nin tüm sanayi ve hizmet alanlarında çalışan kişi sayısının % 0,27'sini oluşturmaktadır.
- Türkiye'de hane halklarının eğlence ve kültür harcamaları 2013 yılında aylık ortalama 79 TL, 2014 yılında ise 87 TL düzeyindedir. Eğlence ve kültür harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı ise 2013 ve 2014 yıllarında % 3,05 seviyesindedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye, kültür ekonomisinde üretilen ciro ve katma değer ile bu değerlerin ülke ekonomilerindeki payları bakımından Birleşik Krallık ile karşılaştırılmaktadır. Buna göre, kültür ekonomisinde üretilen toplam ciro

bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 12 misli, kültür ekonomisinde üretilen cironun ulusal ekonomideki toplam ciro içindeki yüzdesi bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 3 misli, kültür ekonomisinde üretilen katma değer bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 20 misli, kültür ekonomisinde üretilen katma değerin toplam ulusal ekonomide üretilen katma değer içindeki yüzdesi bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 3,5 misli büyüklüktedir.

Çalışmanın beşinci bölümünde, kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerin ülke ekonomisine dolaylı ve uyarılmış çarpan etkilerine dair açıklamalar yer almaktadır. Dolaylı çarpan etkisi, kültür ekonomisinde ortaya çıkan üretimin diğer sektörlerdeki üretimi de tetiklemesiyle ülke ekonomisi üzerinde oluşturduğu dolaylı etkidir. Uyarılmış çarpan etkisi ise, kültür ekonomisinde ve ona bağlı olarak diğer sektörlerde ortaya çıkan üretimin, hane halklarının gelirlerinde artışa yol açarak tüketimi tetiklemesi ve bunun sonucunda tüm sektörlerde üretimin yeniden tetiklenmesiyle oluşan etkidir.

Dolaylı ve uyarılmış çarpan etkileri girdi-çıkıtlarından yararlanılarak hesaplanır. Fakat bu tablolar TÜİK tarafından 2002 yılından beri yayınlanmadığı için Türkiye için hazırladığımız bu çalışma söz konusu hesaplamalara yer verilememiştir. Ancak bir örnek olarak İngiltere raporunda Birleşik Krallık için hesaplanan çarpan etkisi değerleri paylaşılmıştır.

Birinci Bölüm

Çalışma Hakkında

Bu çalışma Funda Lena¹ tarafından İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi (KPY) için hazırlanmıştır. Çalışmanın amacı Türkiye’de kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin Türkiye ekonomisine halihazırdaki katkısını ve geleceğe yönelik potansiyelini ortaya koymaktır.

Çalışmanın kapsamı ve içeriği, İngiltere Sanat Konseyi için Center for Economics and Business Research (CEBR) tarafından hazırlanan “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı rapor temel alınarak belirlenmiştir. Söz konusu rapor, ana başlıklarına ve kapsamına çeşitli katkılar da yapılarak Türkiye’ye uyarlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye için hazırladığımız bu çalışmadaki analizler genel olarak Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) en güncel verilerine dayanmaktadır. Çalışma kapsamında, ciro, istihdam, katma değer gibi temel makroekonomik göstergeler üzerinden kültürel sektörlerin Türkiye ekonomisine doğrudan katkısı incelenmektedir.

1 İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Bilimleri Doktora Programı doktora öğrencisi, kültür ekonomisti, araştırmacı.

Kültür ekonomisinin ülke ekonomisine katkısının tam anlamıyla anlaşılabilmesi için kapsama dahil olan sektörlerin doğrudan katkılarının yanı sıra dolaylı katkılarının da hesaba katılmasının gerektiği ileriki bölümlerde vurgulanmakla birlikte, veri eksikliği yüzünden söz konusu dolaylı etkiler Türkiye için hesaplanamamıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kültür ekonomisinin tanımı yapılmakta, çalışmanın kapsam ve metodolojisi açıklanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin ülke ekonomisine doğrudan katkısı temel makroekonomik göstergeler üzerinden incelenmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye, kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin ulusal ekonomiye katkısı bakımından Birleşik Krallık ile karşılaştırılmaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise kültürel sektörlerin ülke ekonomisine dolaylı katkısının hesaplanması için kullanılan çarpan etkisi yönteminden bahsedilmiş ve veri eksikliği dolayısıyla Türkiye için hesaplanamayan bu etkinin rakamsal örneklendirmesi Birleşik Krallık üzerinden yapılmıştır.

Ek bölümünde, Türkiye için hazırladığımız bu çalışmanın kapsamına alınan ekonomik faaliyetlerin NACE Rev. 2² faaliyet sınıflama sisteminde dahil oldukları üst ekonomik faaliyet alanları ile alt kırılımlarını gösteren tablo yer almaktadır.

2 Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması Sistemi, en güncel (2009) revizyon.

İkinci Bölüm

Kapsam ve Metodoloji

Kültür ekonomisi alanıyla ilgili çalışmaların başladığı ilk yıllardan bu yana bu alana dair kavramların kullanımı ve tanımlanması ile bu alanın kapsamına dair tartışmalar devam etmektedir. Farklı ülkeler ve farklı uluslararası kuruluşlar bu alanın nasıl adlandırılması gerektiği ve kapsamına hangi sektörlerin dahil edilmesi gerektiği konusunda farklı görüşlere sahipler.¹

Önceki bölümde de belirtildiği gibi, Türkiye raporumuz yazılırken İngiltere Sanat Konseyi için hazırlanan “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı rapor temel alınmıştır. Sözü edilen raporda kültür ekonomisi kapsamına dahil edilen sektörler ve bu sektörlerle karşılık gelen NACE Rev. 2 kodları aşağıdaki gibidir:²

- J58.11 – kitap yayımı
- J59.2 – ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri

1 Konuya dair daha geniş bilgi için bkz. KPY (2014), YEKON Yaratıcı Ekonomi Çalışmaları Atölyesi Final Raporu.

2 Burada sıralanan sektörlerin kapsamına giren tüm faaliyetler detaylı olarak Ek bölümünde açıklanmıştır.

- R90.01 - gösteri sanatları faaliyetleri
- R90.02 - gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler
- R90.03 - sanatsal yaratıcılık faaliyetleri
- R90.04 - sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri

Kapsama dahil edilmesi gerektiği düşünülen müzecilik faaliyetleri ise veri yetersizliği dolayısıyla dışarıda bırakılmıştır. Müzecilik alanına dair verilerin Türkiye için de mevcut olmaması dolayısıyla söz konusu alan Türkiye raporumuz kapsamına da dahil edilmemiştir.

NACE Rev 2. kapsamındaki tüm faaliyet alanları tarandığında, yukarıda listelenen alanlar dışında sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetlerinin (J59.1) de önemli bir kültür endüstrisini temsil etmesi bakımından kültür ekonomisi kapsamına dahil edilmesi gerekmektedir.

Kültür ekonomisi günümüzde kabul gören ve “yaratıcılık” kavramı üzerinden şekillenen daha geniş tanımıyla düşünüldüğü takdirde NACE sisteminde uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri (M74.1) olarak belirtilen faaliyetlerin de kapsama dahil edilmesi doğru olacaktır.

Türkiye için hazırlanan bu çalışmada kültür ekonomisinin kapsamı, referans alınan İngiltere Sanat Konseyi raporunda analiz edilen (ve yukarıda listelenen) faaliyet alanlarına, sinema filmi ve TV programcılığı faaliyetleri ile uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri eklenerek oluşturulmuştur. Yalnızca 4. bölümde, Birleşik Krallık ile karşılaştırma yapılabilmesi için İngiltere Sanat Konseyi için hazırlanan raporun kapsamı temel alınmıştır.

Türkiye raporumuzda ele aldığımız sektörlerin NACE Rev. 2 sisteminde dahil oldukları üst gruplar ve alt kırımlarına dair detaylı bilgi Ek bölümünde yer almaktadır.

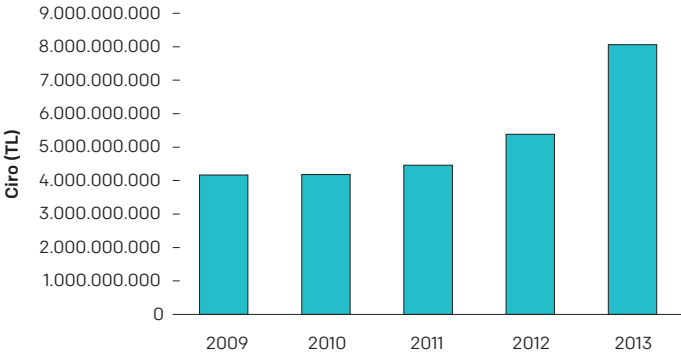
Üçüncü Bölüm

Kültürel Sektörlerin
Türkiye Ekonomisine Katkısı

CİRO

Türkiye’de, kitap yayımı; ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri; gösteri sanatları; gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler; sanatsal yaratıcılık faaliyetleri; sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri; sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetleri ve uzmanlaşmış tasarım faaliyetlerinden oluşan kültür ekonomisi kapsamında üretilen cironun 2009-2013 yılları arasındaki değişimi **Grafik 3.1**’de görüldüğü gibidir.

GRAFİK 3.1
Kültür Ekonomisi Tarafından Üretilen Ciro

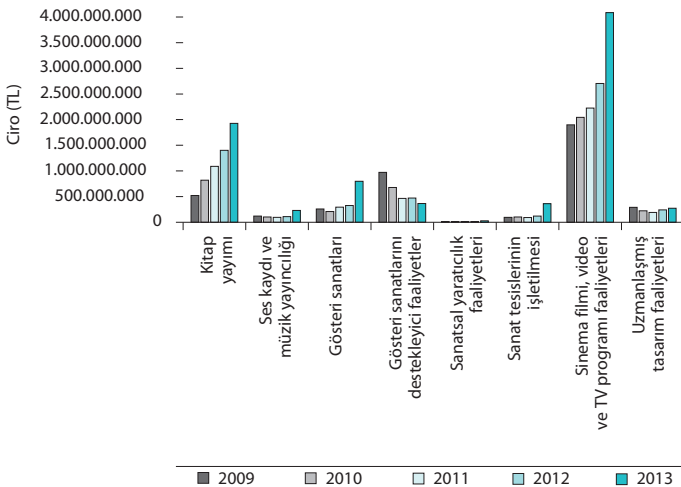
Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Kültür ekonomisi kapsamında üretilen toplam ciro 2009 yılında 4,2 milyar TL iken 2013 yılında 8,1 milyar TL seviyesine yükselmiştir. En yüksek artış, 2012 yılından 2013 yılına gelindiğinde gözlemlenmektedir (% 50).

Grafik 3.2, kültür ekonomisi alanında üretilen cironun faaliyet alanlarına göre dağılımını göstermektedir.

2013 yılında farklı faaliyet alanlarında üretilen ciroların toplam kültür ekonomisi cirosu içindeki payları şu şekildedir: Kitap yayımı faaliyetleri toplamın % 24'ünü, ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri toplamın % 3'ünü, gösteri sanatları faaliyetleri toplamın % 10'unu, gösteri sanatlarını destekleyen faaliyetler toplamın % 5'ini, sanatsal yaratıcılık faaliyetleri toplamın % 0,4'ünü, sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri toplamın % 5'ini, sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri toplamın % 51'ini, uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri toplamın % 3,4'ünü teşkil etmektedir.

GRAFİK 3.2
Faaliyet Alanlarına Göre Kültür Ekonomisi Ciroları

İncelediğimiz faaliyet alanlarında üretilen cirolarda yıllar içinde gözlemlenen değişimler aşağıdaki gibidir:

Kitap yayıncılığı alanında 2009'dan 2013'e kadar her yıl istikrarlı bir ciro artışı yaşanmıştır. Artış oranları 2009'dan 2010'a % 57, 2010'dan 2011'e % 33, 2011'den 2012'ye % 29, 2012'den 2013'e % 37 düzeyindedir.

Ses kaydı ve müzik yayıncılığı alanında üretilen ciroda 2009'dan 2010'a ve 2010'dan 2011'e sırasıyla % 15 ve % 5 düşüş yaşandıktan sonra bu alandaki cirolar artışa geçmiştir. 2011'den 2012'ye gözlemlenen % 14'lük artışın ardından, 2012'den 2013'e büyük bir sıçrama gerçekleşmiş ve alandaki ciro artışı oranı % 106'ya ulaşmıştır.

Gösteri sanatları alanında 2009'dan 2010'a yaşanan % 20 oranındaki düşüşün ardından 2013 yılına kadar sürekli artış gözlemlenmiştir. 2010'dan 2011'e yaşanan % 42, 2011'den 2012'ye yaşanan % 10 oranındaki artışların ardından, 2012 yılından 2013 yılına geçişte gösteri sanatları alanında da % 147 oranında bir sıçrama yaşanmıştır.

Gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler, ürettikleri ciro bakımından yıllar içinde en büyük düşüşün gözlemlendiği alan olmuştur. 2009'dan 2010'a yaşanan % 30 oranındaki ve 2010'dan 2011'e yaşanan % 32 oranındaki düşüşün ardından, 2011'den 2012'ye % 1 oranında artış yaşanmıştır. Sonrasında söz konusu alanda üretilen ciro tekrar düşüşe geçmiş, 2012'den 2013 yılına gelindiğinde ciro % 23 oranında azalmıştır.

Sanatsal yaratıcılık faaliyetleri alanında ilk iki yıl % 2 oranında düşüş yaşandıktan sonra 2011'den 2012'ye % 11, 2012'den 2013'e % 107 oranında artış yaşanmıştır.

Sanat tesislerinin işletilmesi alanında üretilen ciro 2009'dan 2010 yılına gelindiğinde % 6 oranında artış yaşanmıştır. Alanda üretilen ciro bir sonraki yıl % 9 düştükten sonra 2011'den 2012'ye % 29 oranında artmış, 2012 yılından 2013 yılına gelin-

diğinde ise analiz edilen faaliyet alanlarında 2009-2013 yılları arasındaki rekor ciro artışını göstermiş ve % 208 oranında artmıştır.

2009-2013 yılları arasında sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri alanında da ciro, kitap yayımı alanında olduğu gibi sürekli olarak artış göstermiştir. Artış oranları, 2009'dan 2010'a % 8, 2010'dan 2011'e % 9, 2011'den 2012'ye % 22, 2012'den 2013'e % 51'dir.

Uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri alanında üretilen cirolarda 2009-2013 arası ilk 2 yıl % 23 ve % 15 oranlarında düşüş yaşandıktan sonra 2011'den 2012'ye % 26, 2012'den 2013'e % 13 oranında artış gözlemlenmiştir.

Veriler Türkiye'deki ciro bakımından en büyük kültür sektörünün sinema filmi ve TV programı faaliyetleri olduğunu göstermektedir. Bu durum şu şekilde yorumlanabilir: Türkiye'de toplumun büyük çoğunluğu kültür sanatı evde televizyon üzerinden tüketiyor. Sinema sektörü de format olarak televizyondaki dizi formatına benzemesi bakımından toplumun geneli tarafından ev dışında en çok tercih edilen kültürel tüketim alanı olarak kendini gösteriyor. Türkiye'de son 7 yılın gişe verilerine bakıldığında¹ her yıl 100'ün üzerinde yerli filmin vizyonda olduğu fakat toplam gişe hasılatının % 70 ila % 85'inin ilk 10 film arasında paylaşıldığı ve ilk 10'a giren filmlerin neredeyse tamamının TV starlarının başrollerde yer aldığı, tür olarak da dizilerle benzerlik gösteren filmler olduğu görülmekte. Bu anlamda, sinema sektörünün kültür ekonomisi içindeki görece büyüklüğü, sinemanın Türkiye'de bir sanat olarak gelişmiş olmasıyla değil,² televizyona ve sinemanın televizyonun dışındaki uzantısı sayılabilecek örneklerine olan talebin yüksekliği ile açıklanabilir.

1 Kaynak: www.boxofficeturkiye.com

2 Burada kastedilen üretim tarafındaki gelişmişlik değil tüketim tarafındaki gelişmişliktir.

Ciro bakımından ikinci büyük faaliyet alanının kitap yayımı olması, Türkiye’de kitap okuma oranının yüksek olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü, Ek bölümünde de görüleceği gibi kitap yayımı faaliyetlerine ders kitaplarının ve yardımcı ders kitaplarının yayımlanması da dahildir ve söz konusu yayınlar yayıncılık endüstrisindeki cironun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.³

Ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetlerinden elde edilen cironun düşük olması 2000’li yılların ilk yarısından itibaren toplum arasında internetten müzik tüketiminin yaygınlaşması neticesinde müzik CD’si satışlarının kayda değer bir biçimde düşmesine ve internet üzerinden yasal yollarla, para ödeyerek müzik tüketimine olanak veren yeni iş modellerinin Türkiye’de henüz çok etkin şekilde kullanılmıyor olmasına bağlanabilir.

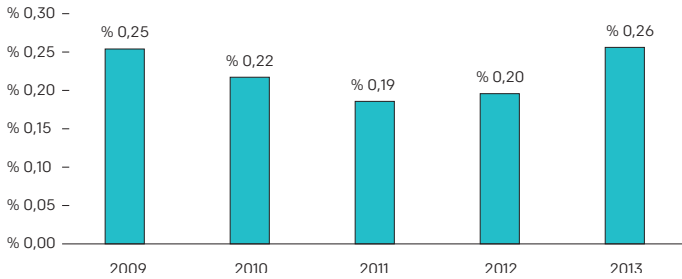
Gösteri sanatları faaliyetleri, resmi verilere göre kültür ekonomisi içindeki ciro payı düşük olan faaliyetler arasındadır. Türkiye’de toplumun büyük bölümünün gösteri sanatlarına (özellikle sinema ve TV’ye oranla) pek fazla ilgi göstermediği ve dolayısıyla verilerin kısmen doğruları yansıttığı yorumunu yapmak yanlış olmaz. Ancak, sektör temsilcileriyle yapılan görüşmeler göstermektedir ki, özellikle canlı müzik etkinliklerinde uygulanan eğlence vergisi, sektörü kayıt dışılığa teşvik eden bir faktördür. Yani Türkiye’de gerçekleşen ve fakat verilere yansımayan müzikli etkinlikler de düzenlenmektedir.

3 Yayımcı Meslek Birlikleri Federasyonu (YAYFED) verilerine göre 2015 yılında yayımlanan kitapların % 55’ini eğitim kitapları oluşturmıştır.

Kültür Ekonomisi Alanında Üretilen Cironun Türkiye'deki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında Üretilen Toplam Ciro İçindeki Payı

Türkiye’de kültür ekonomisinin üretilen ciro bakımından tüm sanayi ve hizmet sektörleri içindeki payının 2009-2013 yılları arasındaki değişimi **Grafik 3.3**’te görülmektedir.

GRAFİK 3.3
Kültür Ekonomisi Kapsamında Üretilen Cironun
Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında Üretilen Ciro İçindeki Payı

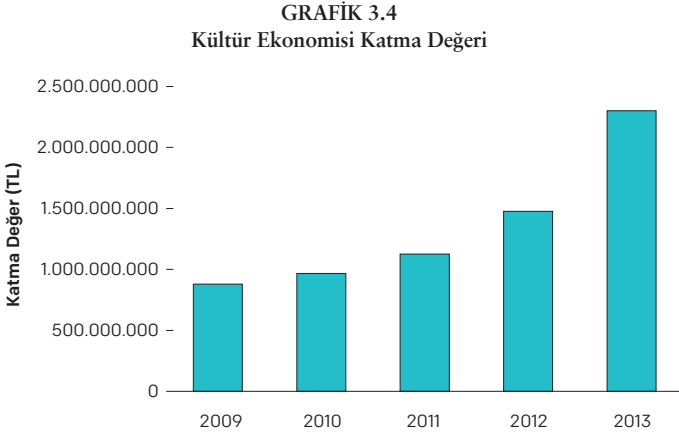
Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Kültür ekonomisi kapsamında üretilen cironun tüm sanayi ve hizmet alanlarında üretilen ciroya oranı 2009 yılında % 0,25, 2010 yılında % 0,22, 2011 yılında % 0,19, 2012 yılında % 0,20, 2013 yılında % 0,26’dır. Görülüyor ki, kültür ekonomisi cirosu 2009 yılından 2011 yılına kadar artmış olmakla birlikte, kültür ekonomisinin diğer sanayi ve hizmet alanları arasındaki görece büyüklüğü düşmüştür. Ancak 2011 yılından 2013’e gelindiğinde kültür ekonomisinin ülke ekonomisi içindeki payı son 5 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

KATMA DEĞER

Bu bölümde, kültür ekonomisinin ülke ekonomisine katkısı katma değer⁴ cinsinden incelenmektedir. Herhangi bir sektörün katma değeri, kabaca o sektörde üretilen ürün ve/veya hizmetlerin değerinden bu üretimde kullanılan girdilerin maliyetleri çıkarılarak hesaplanabilir.

Türkiye’de kültür ekonomisi alanında üretilen katma değer’in yıllar içindeki değişimi **Grafik 3.4**’teki gibidir.

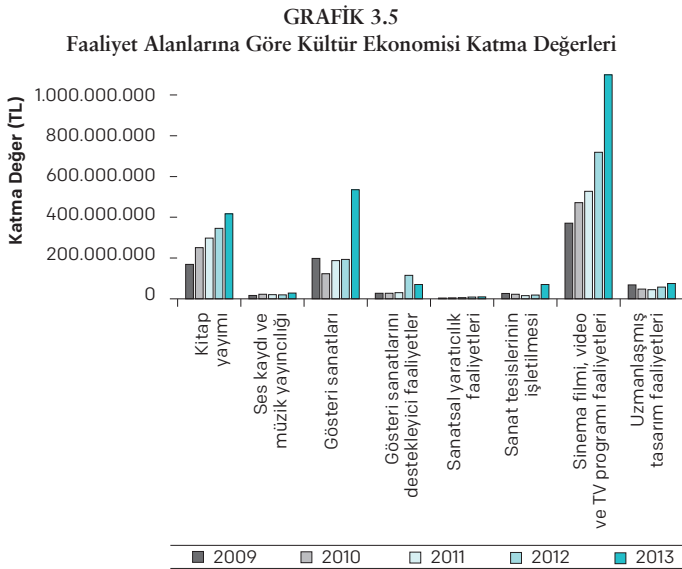
Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Kültür ekonomisi katma değerinin artış trendi, genel olarak cirodaki artış trendine benzerlik göstermektedir. 2009 yılında 879 milyon TL olan kültür ekonomisi katma değeri 2010 yılında % 10’luk artışla 968 milyon TL seviyesine, 2011 yılında önceki yıla göre % 16’lık artışla 1 milyar 26 milyon TL se-

4 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) bu ölçütü “faktör maliyetleriyle katma değer” şeklinde adlandırmaktadır.

viyesine, 2012 yılında bir önceki yıla göre % 31’lik artışla 1 milyar 475 milyon TL seviyesine, 2013 yılında bir önceki yıla göre % 56’lık artışla 2 milyar 302 milyon TL seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 3.5, kültür ekonomisi alanında üretilen katma değerin faaliyet alanlarına göre dağılımını göstermektedir.

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Grafik 3.5'te görüldüğü gibi analiz edilen tüm yıllarda en çok katma değerin üretildiği alan sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleridir. Bu alanı kitap yayımı faaliyetleri ile gösteri sanatları faaliyetleri takip etmektedir.

Sinema filmi, video ve TV programları faaliyetleri kapsamında üretilen katma değer 2009 yılında 371 milyon TL iken 2010 yılında % 27 artarak 471 milyon TL seviyesine, 2011 yılında bir önceki yıla göre % 12 artarak 527 milyon seviyesine, 2012 yılında % 37 artarak 719 milyon seviyesine ve 2013 yılında ise % 53 artarak 1 milyar 99 milyon TL seviyesine ulaşmıştır.

Kitap yayımı alanında üretilen katma değer 2009 yılında 169 milyon TL seviyesinde iken 2010 yılında % 49'luk artışla 251 milyon TL seviyesine, 2011 yılında %18'lik artışla 297 milyon TL seviyesine, 2012 yılında % 16'lık artışla 346 milyon TL seviyesine, 2013 yılında % 21'lik artışla 416 milyon TL seviyesine ulaşmıştır.

Katma değer üretimi bakımından öne çıkan bir diğer alan olan gösteri sanatları kapsamında ise 2009 yılında 198 milyon TL katma değer üretilmiş, 2010 yılında ise bu değer % 38 oranında gerileyerek 122 milyon TL'ye düşmüştür. 2010'dan 2011'e geçişte % 53 oranında artış göstererek 187 milyon TL'ye ulaşan katma değer sonraki yıllarda da yükselişini artırmıştır. 2012 yılında katma değer üretimi bakımından bir önceki yıla göre % 3 oranında artış kaydeden gösteri sanatları alanı, 2013 yılında katma değerini rekor düzeyde (%178) artırmış ve 534 milyon düzeyine yükseltmiştir.

Brüt katma değer üretim performansları yukarıdaki 3 sektörün gerisinde kalan ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri, gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler, sanatsal yaratıcılık faaliyetleri, sanat tesislerinin işletilmesi ve uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri alanlarında ise durum aşağıdaki gibidir:

Ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri alanında üretilen katma değer 2009 yılında 16 milyon TL, 2010 yılında 22 milyon TL, 2011 yılında 20 milyon TL, 2012 yılında 19 milyon TL ve 2013 yılında 28 milyon TL düzeyinde kaydedilmiştir.

Gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler alanında kaydedilen katma değer 2009 ve 2010 yıllarında 27 milyon TL düzeyinde seyrederken 2011 yılında 30 milyon TL'ye 2012 yılında ise %

280 artışla 115 milyon TL'ye çıkmıştır. 2013 yılında ise söz konusu alanda üretilen katma değer % 39 oranında düşüş kaydederek 70 milyon TL seviyesine gerilemiştir.

Sanatsal yaratıcılık faaliyetleri kapsamında üretilen katma değer 2009'dan 2010'a % 9, 2010'dan 2011'e % 15, 2011'den 2012'ye % 59, 2012'den 2013'e % 22 artmıştır. Sonuç olarak 2009'da 4 milyon TL düzeyindeyken 2013'te 10 milyon TL düzeyine yükselmiştir.

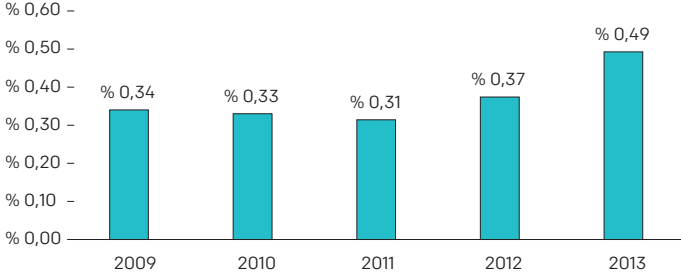
Sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri aracılığıyla üretilen katma değer 2009 yılında 26 milyon TL iken 2010 yılında %15 oranında gerilemiş ve 22 milyon TL olarak kaydedilmiştir. 2011 yılında da bir önceki yıla göre % 31 oranında düşüş yaşayan katma değer 15 milyon TL seviyesine gelmiştir. 2011 yılından 2012 yılına geçişte % 21 artarak 18 milyon TL olan değer 2013 yılında bir sıçrama gerçekleştirmiş ve % 279'luk artışla 70 milyon TL düzeyine gelmiştir.

Uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri alanında üretilen katma değer 2009'dan 2010'a %30, 2010'dan 2011'e % 6 düşüş gösterdikten sonra 2011'den 2012'ye % 29, 2012'den 2013'e % 30 artış göstermiş ve 75 milyon olarak kaydedilmiştir.

Kültür Ekonomisi Alanında Üretilen Katma Değerin Türkiye'deki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında Üretilen Toplam Katma Değer İçindeki Payı

Kültür ekonomisinin tüm sanayi ve hizmet sektörleri içindeki katma değer payı, 2009-2013 yılları arasında **Grafik 3.6**'daki gibi değişmiştir.

GRAFİK 3.6
Kültür Ekonomisi Kapsamında Üretilen Katma Değerin
Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında Üretilen Katma Değer İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Grafik 3.6'da görüldüğü gibi, kültür ekonomisi kapsamındaki üretilen katma değer tüm sanayi ve hizmet sektörlerinde üretilen katma değere oranı 2009 yılından 2011'e kadar bir miktar düşüş kaydettikten sonra 2011-2013 aralığında artışa geçmiştir. Bu son 2 yılda gözlenen artış ivmesi, önceki 2 yıldaki düşüş ivmesinden daha yüksektir ve dolayısıyla katma değer bakımından kültür ekonomisinin sanayi ve hizmet alanları içindeki payı son yılların en yüksek değerine 2013 yılında ulaşmıştır.

Bu bölümde yapılan değerlendirme kültür ekonomisi kapsamında üretilen ciro ile ilgili bölümde yapılan değerlendirmeye karşılaştırıldığında, kültür ekonomisinin katma değer payının her yıl için ciro payından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, bir sonraki bölümde daha detaylı analiz edileceği gibi, kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin yüksek katma değerli sektörler olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerde her birim ciro başına üretilen katma değer, tüm sanayi ve hizmet sektörlerinin ortalamasından daha yüksektir.

Katma Değerin Ciro İçindeki Payı

“Yüksek katma değer” kavramı, herhangi bir sektörün kalkınma politikalarının odağına yerleştirilmesi gerekliliğinin gerekçesi olarak sık sık dile getirilmektedir. Bu nedenle bu kavramın doğru anlaşılması, hangi sektörlerin “yüksek katma değerli sektörler” olarak nitelenmesi gerektiğine doğru karar verilmesi önemlidir.

Bir önceki bölümde kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin ürettikleri katma değerler analiz edildi. Fakat yalnızca üretilen rakamsal (nominal) katma değer miktarına bakmak, bir sektörün gerçek katma değer yaratma potansiyeli hakkında eksiksiz bir yorum yapmak için yeterli değildir, çünkü katma değer ciro arttıkça haliyle artmaktadır ve dolayısıyla yüksek ciro üreten büyük sektörlerin ürettikleri katma değer, daha küçük sektörlerle oranla yüksek görünecektir. Yani aslında bazı sektörlerin yüksek katma değer ürettiyor olmaları, yaptıkları her birim üretimde yüksek oranda katma değer üretmelerinden değil, bu sektörlerin yüksek üretim hacmine sahip olmalarından ileri gelmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelediğimiz kültürel sektörlerden örnek verecek olursak, önceki bölümde değinildiği gibi, sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri ile gösteri sanatları faaliyetleri katma değer üretimi bakımından öne çıkan faaliyet alanlarıdır (**Grafik 3.5**). Bu iki faaliyet alanında üretilen cirolara baktığımızda ise (**Grafik 3.2**) sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri bünyesinde üretilen cironun tüm kültürel sektörler arasında öne çıktığını –tıpkı katma değer tablosunda olduğu gibi– fakat gösteri sanatları faaliyetleri bünyesinde üretilen cironun diğer kültürel sektörlerle kıyasla geride kaldığını görüyoruz –katma değer tablosunda görünenin tersine. Yani, sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri alanında üretilen katma değer yüksek oluşu, bu sektörün yüksek ciro üretmesinden kaynaklanırken, gösteri sanatları faaliyetleri alanında üretilen katma değer bu alanda üretilen cironun düşük olmasına rağmen yüksektir. Sonuç

olarak sadece nominal katma değerlerin karşılaştırıldığı tabloya bakarak sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri alanının en yüksek katma değerli alan olduğu sonucuna varmak yanıltıcı olacaktır. Bu nedenle “yüksek katma değerli sektörler” nominal değer olarak yüksek miktarda katma değer üreten sektörler olarak değil, ürettikleri ciro içinde katma değer oranı yüksek olan sektörler olarak tanımlanmalıdır.

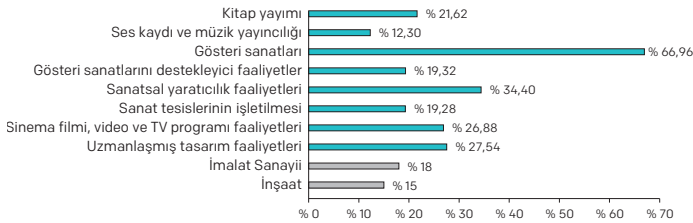
Yüksek katma değer kavramını daha basit bir örnek üzerinden anlatmak gerekirse; A ve B iki farklı sektör olsun. Her iki sektörde üretilen birer ürünün aynı fiyattan satıldığını varsayalım ve bu fiyat da 100 TL olsun. A sektörü bu 100 TL’ye satılan ürünü üretmek için 10 TL’ye başka bir sektörden satın aldığı ara ürünü kullanıyor, B sektörü 100 TL’ye satılan ürününü üretmek için 60 TL’ye başka bir sektörden satın aldığı ara ürünü kullanıyor olsun. Bu durumda A sektörünün ürettiği ürüne kattığı değer $100-10=90$ TL, B sektörünün ürettiği ürüne kattığı değer ise $100-60=40$ TL’dir. Bu durumda A sektörü, B sektörüne nazaran katma değeri yüksek bir sektördür.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur; iki sektörü katma değer yaratma potansiyelleri bakımından doğru şekilde karşılaştırmak için her ikisinin de aynı değerinde satış yaptığını (yani aynı ciroyu ürettiğini) varsaymak gerekir. Türkiye’de ve dünyada yayınlanan birçok raporda yapıldığı gibi, sektörlerin bir yıl içinde ürettikleri toplam katma değerleri karşılaştırmak, bu sektörlerin gerçek potansiyellerini anlamak bakımından yetersiz olacaktır. Çünkü, yukarıda da değinildiği gibi, toplam cirosu çok fazla olan bir sektör, bu ciro içindeki katma değer oranı (nispi) değeri büyük olmasa da toplam katma değer nominal olarak büyük görünecektir. Yine örneğimizden hareketle açıklayalım; A sektöründe bir yıl içinde toplam 1.000 TL değerinde, B sektöründe ise aynı yıl içinde toplam 10.000 TL değerinde ürün satıldığını varsayalım. A sektöründe toplam satışın % 90’ı sektörün ken-

di katma değeri idi, dolayısıyla söz konusu yılda bu sektörde üretilen katma değer 900 TL'dir. B sektöründe ise toplam değer % 40'ı bu sektörün katma değeri idi, dolayısıyla aynı yılda B sektöründe üretilen katma değer 4.000 TL'dir. Bu iki sektör bir yıl içinde ürettikleri toplam katma değerler bakımından karşılaştırılırsa, B sektörünün nominal katkısı daha büyük görünecek, fakat A sektörünün, toplam cirosu B sektörünün ciro seviyesine ulaştığı takdirde çok daha fazla katma değer sağlayacağı gerçeği açıkça ortaya konulmamış olacaktır.

Tüm bu açıklamalardan hareketle **Grafik 3.7**'de kültürel sektörleri katma değer yaratma potansiyelleri bakımından birbirleriyle ve diğer bazı faaliyet alanlarıyla karşılaştırmak için katma değer ciroya oranı kullanılmıştır.

GRAFİK 3.7
Kültür Ekonomisi Kapsamında Üretilen Katma Değerin
Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarında Üretilen Katma Değer İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Grafik 3.7'de görüldüğü gibi, kültür ekonomisi kapsamındaki hemen tüm sektörler, katma değer ciro içindeki payı bakımından imalat sanayii ve inşaat sektöründen önde bulunuyor. Kültürel sektörleri birbirleriyle karşılaştırdığımızda ise katma de-

ğer/ciro oranı bakımından gösteri sanatlarının başı çektiği görülmüyor (% 67). Gösteri sanatlarını % 34,4 oranı ile sanatsal yaratıcılık faaliyetleri, % 28 ile uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri ve % 27 ile sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri izliyor.

Kültürel sektörler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyümekte olan sektörlerdir. Bu sektörleri katma değer yaratma potansiyelleri bakımından nominal katma değer miktarlarıyla değil de yukarıdaki grafikte olduğu gibi oransal değerlerle karşılaştırdığımızda ne kadar büyük bir potansiyele sahip olduklarını çok daha net görüyoruz. Bu sektörlerde üretilen ciro arttıkça ülke ekonomisine sağladıkları katkı da diğer sektörlerle oranla çok daha büyük bir hızla artacaktır.

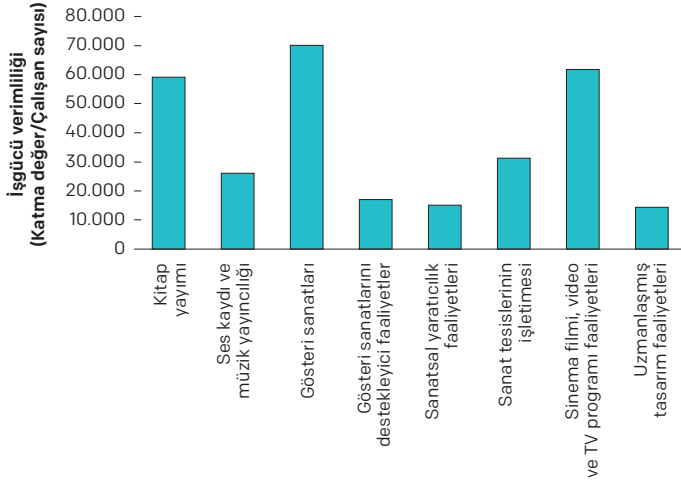
İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ

Herhangi bir sektördeki işgücü verimliliği, sektörde üretilen katma değerın sektörde çalışan kişi sayısına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Bu çalışma kapsamında, kültür ekonomisinin genelindeki işgücü verimliliği ile kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin her birindeki işgücü verimliliği ayrı ayrı analiz edilmektedir.

Kültür ekonomisi bir bütün olarak ele alındığında bu alandaki ortalama işgücü verimliliği 47.239 TL’dir. Yani kültür ekonomisini oluşturan tüm faaliyet alanlarında çalışan kişi başına katma değer üretimi yıllık 47.239 TL’dir.

Kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerdeki işgücü verimlilikleri **Grafik 3.8’de** daha detaylı olarak ayrı ayrı görülmektedir.

GRAFİK 3.8
Faaliyet Alanlarına Göre Yıllık Ortalama İşgücü Verimliliği
2009-2013

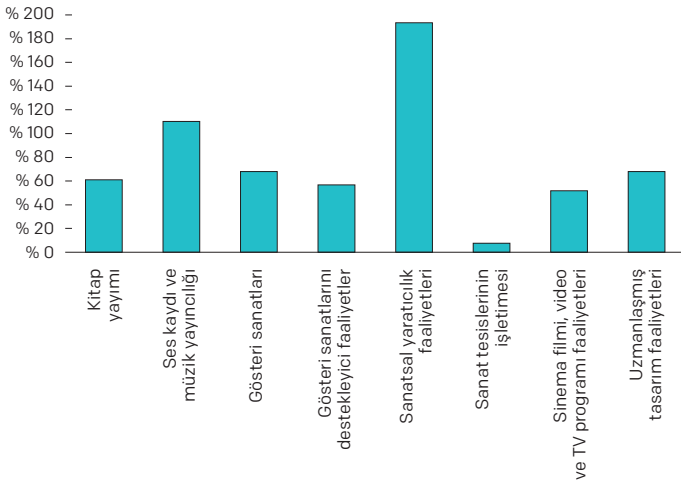
Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Kültür ekonomisi kapsamındaki sektörleri ayrı ayrı incelediğimizde en yüksek işgücü verimliliğine sahip olan sektörlerin 70.015 TL değerindeki yıllık işgücü verimliliği ile gösteri sanatları faaliyetleri, 61.762 TL'lik işgücü verimliliği ile sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetleri ve 59.126 TL değerindeki işgücü verimliliği ile kitap yayımı faaliyetleri olduğunu görüyoruz.

Kültür ekonomisi kapsamındaki tüm sektörlerdeki işgücü verimliliği 2009 yılından 2013 yılına gelindiğinde artış göstermiştir. Grafik 3.9'da da görüldüğü gibi, söz konusu dönemde işgücü verimliliğindeki artış bakımından sanatsal yaratıcılık faaliyetleri başı çekmiş ve bu alanındaki işgücü verimliliği %193 oranında

artmıştır. Sanatsal yaratıcılık faaliyetlerini %110'luk artışla ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri, her biri % 68'lik artış kaydeden gösteri sanatları ve uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri, % 61'lik artışla kitap yayımı faaliyetleri, % 57'lik artışla gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler, % 52'lik artışla sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetleri ve % 8'lik artışla sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri izlemiştir.

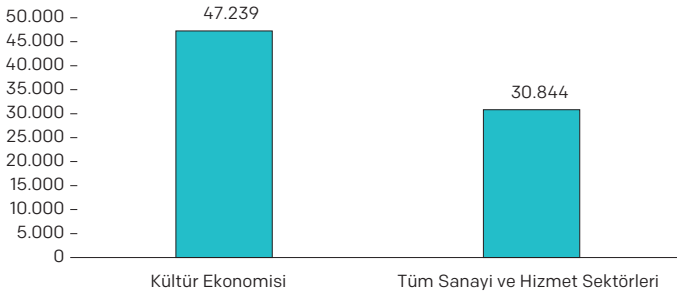
GRAFİK 3.9
Faaliyet Alanlarına Göre İşgücü Verimliliğindeki Artış Oranları
2009-2013

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Grafik 3.10'da kültür ekonomisi işgücü verimliliği bakımından Türkiye'deki tüm sanayi ve hizmet sektörlerinin ortalaması ile karşılaştırılmaktadır. Kültür ekonomisi kapsamında yıllık ortalama işgücü verimliliği 47.239 TL iken tüm sanayi ve hizmet alanlarındaki ortalama işgücü verimliliği yıllık 30.844 TL'dir. Bu da göstermektedir ki, kültürel sektörlerde çalışan kişi başına üretilen ortalama katma değer ülke ekonomisinin genelinde çalışan kişi başına üretilen katma değerden daha yüksektir.

GRAFİK 3.10
Kültür Ekonomisinde ve Tüm Sanayi ve Hizmet Sektörlerinde
İşgücü Verimliliği (TL/Yıl), 2009-2013 ortalaması

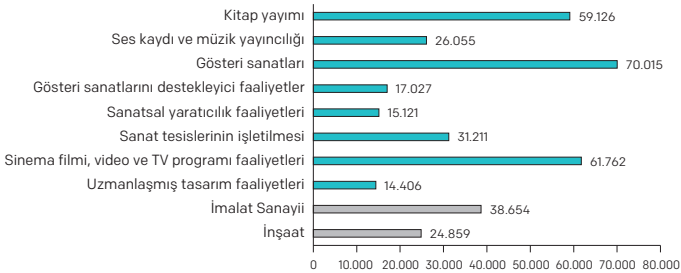

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Grafik 3.11'de kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerdeki işgücü verimliliği diğer bazı sektörlerle karşılaştırılmaktadır. Buna göre, en yüksek işgücü verimliliğine sahip olan sektör yıllık ortalama 70.015 TL ile gösteri sanatlarıdır. Gösteri sanatlarını yıllık ortalama 61.762 TL işgücü verimliliği ile sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri, 59.126 TL ile kitap yayımı faaliyetleri izlemektedir. Bu üç sektör, işgücü verimliliği bakımından

hem imalat sanayiinden hem de inşaat sektöründen öndedir. Diğer kültürel sektörler ise (ses kaydı ve müzik yayıncılığı, gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler, sanatsal yaratıcılık faaliyetleri, sanat tesislerinin işletilmesi, uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri) işgücü verimliliği bakımından imalat sektörleri ortalamasının (38.654 TL/yıl) gerisinde kalmaktadır. İmalat sektöründen daha düşük işgücü verimliliğine sahip bu sektörler arasından ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri ile sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri yıllık işgücü verimliliği 24.859 TL olan inşaat sektöründen daha iyi durumda olmakla beraber, gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler, sanatsal yaratıcılık faaliyetleri ve uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri işgücü verimliliği bakımından inşaat sektörünün de gerisinde kalmaktadırlar.

GRAFİK 3.11
Kültür Ekonomisinde ve Diğer Seçili Sektörlerde İşgücü Verimliliği (TL/Yıl)
2009-2013 ortalaması

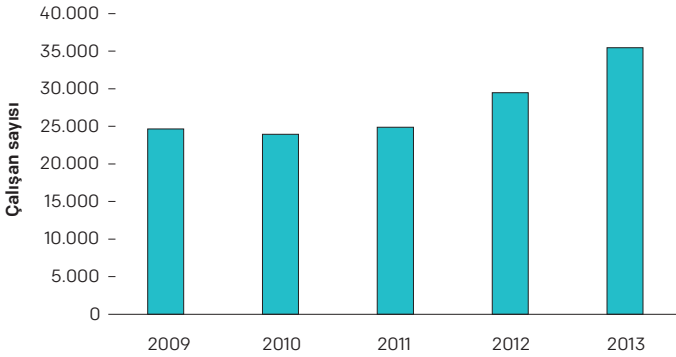

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

İSTİHDAM

Türkiye’de kültür ekonomisi alanında çalışan kişi sayısının yıllara göre değişimi **Grafik 3.12**’de görülmektedir.

GRAFİK 3.12
Kültür Ekonomisi Çalışan Sayısı

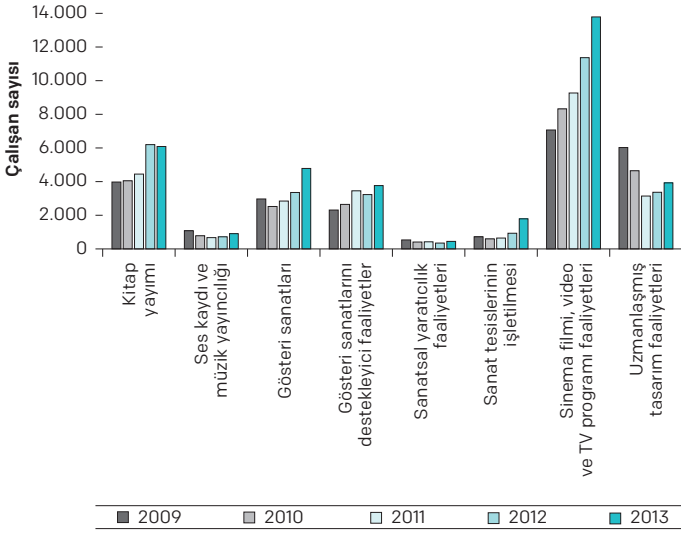

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Buna göre, kültür ekonomisi alanında çalışan kişi sayısı 2009 yılından 2010 yılına gelindiğinde az da olsa bir düşüş kaydettikten sonra 2011 yılından itibaren tekrar yükselişe geçerek 2013 yılında 35.475 düzeyine ulaşmıştır. İstihdamın en yüksek artışı 2012 yılından 2013 yılına geçişte kaydettiği görülmektedir. Kültür ekonomisinde istihdam 2012’den 2013’e % 20 oranında artmıştır.

Grafik 3.13’te, kültür ekonomisi alanındaki istihdamın farklı faaliyet alanlarına göre dağılımı görülmektedir.

GRAFİK 3.13
Faaliyet Alanlarına Göre Kültür Ekonomisi Çalışan Sayıları

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Ciro ve katma değer göstergeleriyle orantılı olarak istihdamın en yüksek olduğu kültürel sektör de sinema ve TV programı faaliyetleridir. Grafikte de görüldüğü gibi bu alanda 2009 yılında 7.062 kişi çalışırken bu sayısı 2010 yılında %18'lik artışla 8.324'e, 2011 yılında %11'lik artışla 9.270'e, 2012 yılında %23'lük artışla 11.363'e, 2013 yılında ise %21'lik artışla 13.793'e yükselmiştir.

Kitap yayımı faaliyetleri alanında çalışan kişi sayısı 2009 yılında 3.975 iken bu sayı 2010 yılında % 2'lik artışla 4.042'ye, 2011 yılında %10'luk artışla 4.446'ya, 2012 yılında % 40'luk artışla 6.201'e ulaşmış, 2013 yılında ise % 2'lik düşüş yaşamış ve 6.082'ye gerilemiştir.

2013 yılı baz alındığında, çalışan kişi sayısı bakımından sine-ma filmi, video ve TV programı faaliyetleri ile kitap yayımı faaliyetlerinden sonra gelen gösteri sanatları alanında 2009 yılında 2.972 kişi çalışırken bu sayı 2010 yılında % 15 düşerek 2.524'e geriledikten sonra 2011 yılında %13 artarak 2.844'e, 2012 yılında % 18 artarak 3.349'a, 2013 yılında % 43 artarak 4.783'e ulaşmıştır.

Uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri alanında çalışan kişi sayısı 2009 yılında 6.029 düzeyinde iken 2010 yılında % 23 oranında azalarak 4.640'a, 2011 yılında % 32 oranında azalarak 3.140'a gerilemiştir. 2011'den sonra yeniden yükselmeye başlayan çalışan sayısı 2012 yılında % 7'lik artışla 3.359 kişiye, 2013 yılında % 17'lik artışla 3.921 kişiye yükselmiştir.

Gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetlerde çalışan kişi sayısı ise 2009 yılında 2.310 iken 2012 yılında % 14 artarak 2.643'e, 2011 yılında %30 artarak 3.445'e yükseldikten sonra 2012 yılında % 6 azalmış ve 3.228 düzeyinde kaydedilmiştir. 2013 yılında tekrar yükselmeye başlayan çalışan sayısı % 17 oranında artmış ve 3.766 olmuştur.

Çalışan kişi sayısı bakımından, kültür ekonomisi kapsamındaki sektörler arasında en düşük düzeyde olan üç sektör ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri, sanatsal yaratıcılık faaliyetleri ve sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleridir. Ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri alanında çalışan kişi sayısı 2009 yılından 2010 yılına gelindiğinde % 27'lik düşüşle 1.073'ten 779'a, 2011 yılına gelindiğinde %14'lük düşüşle 667'ye gerilemiştir. 2012 yılına gelindiğinde % 7'lik artışla 713'e yükselen kişi sayısı 2013 yılında % 27 oranında artış kaydederek 902'ye ulaşmıştır.

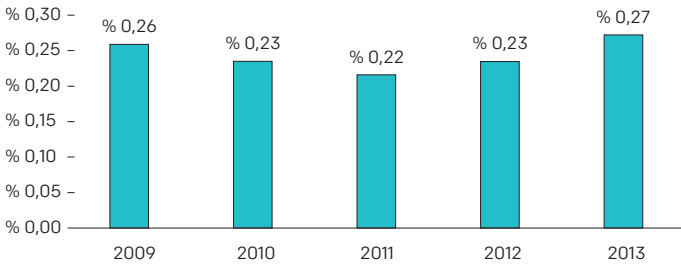
Sanatsal yaratıcılık faaliyetleri alanında çalışanların sayısı ise 2009 yılında 535 düzeyindeyken 2010 yılında % 25'lik düşüşle 404'e geriledikten sonra 2011 yılında % 5 artarak 424'e yükselmiştir. 2012 yılında tekrar % 19 gerileyerek 345'e düşmüş, 2013 yılında % 29 artarak 444'e çıkmıştır.

Sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri alanında çalışan kişi sayısı 2009 yılından 2010'a % 18 oranında azalarak 716'dan 591'e gerilemiştir. Sonraki yıllarda yeniden yükselmeye başlayan çalışan sayısı 2011 yılında % 9 artışla 642'ye, 2012 yılında % 45 artışla 929'a, 2013 yılında % 92 artışla 1.784'e çıkmıştır.

Kültür Ekonomisi Alanındaki İstihdamın Türkiye'deki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarındaki Toplam İstihdam İçindeki Payı

Kültür ekonomisi kapsamındaki istihdamın toplam sanayi ve hizmet istihdamı içindeki payının yıllara göre değişimi **Grafik 3.6'**da görülmektedir. **Grafik 3.14'**te de görüldüğü gibi, kültür ekonomisi alanında çalışan kişi sayısının tüm sanayi ve hizmet alanlarında çalışan kişi sayısına oranı incelenen yıllardaki en yüksek değeri olan % 0,27'ye 2013 yılında ulaşmıştır.

GRAFİK 3.14
Kültür Ekonomisi Kapsamındaki Tüm Sanayi ve Hizmet Alanlarındaki İstihdam İçindeki Payı

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

Ciro verileri için söz konusu olan durumun istihdam verileri için de geçerli olduğu görülmektedir. İstihdam bakımından kültür ekonomisinin tüm sanayi ve hizmet alanları içindeki payı 2009-2011 arasında düşmüş, daha sonra tekrar yükselmeye başlayarak 2013 yılında son 5 yılın en yüksek oranına ulaşmıştır. Bu durumda, kültürel sektörlerin çalışanlar bakımından görece daha fazla tercih edilmeye başlayan sektörler olduğu yorumunu yapmak yanlış olmaz. Ancak, bu trendin bu şekilde devam edip etmeyeceğini görmek için sonraki yılların verilerinin de (TÜİK tarafından yayınlandığında) önümüzdeki dönemlerde incelenmesi gerekecektir.

KÜLTÜREL SEKTÖRLERDE PİYASA YAPISI

Kültür ekonomisinin piyasa yapısı, bu alandaki sektörlerde faaliyet gösteren işyerlerinin çalışan sayısı bakımından büyüklüklerine göre tanımlanmaktadır. Bu araştırma kapsamında, kültürel sektörlerin piyasa yapısını incelemek üzere, işyerlerindeki sigortalı çalışan sayılarına dair NACE Rev. 2 sınıflama sistemine göre 2-basamak düzeyinde veri toplayan Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri kullanılmıştır.

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere, bu araştırmaya dahil olan kültürel sektörler, NACE Rev. 2 sınıflama sisteminde 3 ve 4 basamak düzeyinde ele alınmaktadır. Ancak bu bölümde, SGK verilerinin 3 ve 4 basamak düzeyinde bulunmamasından dolayı, kültür ekonomisinin piyasa yapısını incelemek üzere, araştırmamız kapsamındaki kültürel sektörlerin içinde yer aldığı daha geniş faaliyet alanları (2-basamak) baz alınmaktadır. Söz konusu faaliyet alanları yayımcılık faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 58), sinema filmi, video ve televizyon programı yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 59), yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleridir (NACE Rev. 2 kodu: 90).

Verilerin 2-basamak düzeyinde kullanılmasının yarattığı kısıtlar şöyledir: Yayımcılık faaliyetleri (Nace Rev. 2 kodu: 58) arasından kültür ekonomisi kapsamına dahil ettiğimiz tek faaliyet alanı kitap yayımı faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 58.11) iken, bu bölümde kitap yayıncılığının yanı sıra rehberlerin ve posta adres listelerinin yayımlanması, gazetelerin yayımlanması, dergi ve süreli yayınların yayımlanması, diğer yayıncılık faaliyetleri ve bilgisayar programlarının yayımlanması faaliyetleri de veriyeye dahildir. Önceki bölümlerde sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 59.1) ile ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 59.2) ayrı ayrı ele alınabiliyorken bu bölümde iki faaliyet alanının verisi bütünleşik olarak görülebilmektedir. Aynı şekilde, önceki bölümlerde ayrı ayrı inceleyebildiğimiz gösteri sanatları faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 90.01), gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler (NACE Rev. 2 kodu: 90.02), sanatsal yaratıcılık faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 90.03), sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetlerine (NACE Rev. 2 kodu: 90.04) dair veriler bütünleşik olarak görülebilmektedir.

Uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri (NACE Rev. 2 kodu: 74.1) alanında çalışan kişi sayısı içinde bulunduğu 2-basamaklı faaliyet alanı olan “diğer mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler” (NACE Rev. 2 kodu: 74) alanında çalışan kişi sayısının %15’inden az olduğu için bu faaliyet alanı bu bölüme dahil edilmemiştir.

Yayımcılık faaliyetleri, sinema filmi, video ve televizyon programı yapımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri, yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri alanlarında faaliyet gösteren işyerlerinin, çalıştırılan zorunlu sigortalı sayısına göre dağılımı **Tablo 3.1**’deki gibidir.

TABLO 3.1

Kültürel Sektörlerin İçinde Yer aldığı NACE Rev. 2 2-Basamak Düzeyindeki Faaliyet Alanlarının Piyasa Yapısı, Çalışan Kişi Sayısına Göre İşyeri Büyüklüğü, Türkiye – Haziran 2015

İşyerinde çalıştırılan zorunlu sigortalı sayısı	58		59		90		Tüm sektörler	
	İşyeri sayısı	%	İşyeri sayısı	%	İşyeri sayısı	%	İşyeri sayısı	%
1	512	24	531	27	485	34	601.517	35
2-3	604	28	486	24	363	25	468.635	27
4-6	436	20	327	16	215	15	275.668	16
7-9	211	10	177	9	105	7	121.857	7
10-19	202	9	261	13	158	11	137.857	8
20-29	63	3	93	5	39	3	44.538	3
30-49	50	2	61	3	29	2	35.094	2
50-99	37	1,7	29	1,5	25	1,7	19.656	1
100-249	10	0,5	20	1	23	1,6	11.652	0,7
250-499	5	0,2	0	0	4	0,3	3.296	0,2
500+	1	0,05	2	0,1	0	0	1.523	0,1
Toplam	2.131		1.987		1.446		1.721.293	

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu İşyeri İstatistikleri – 2015 Haziran.

Yayımcılık faaliyetleri alanında 10 kişiden az çalışanı olan işyeri sayısının bu alandaki tüm işyerlerinin sayısına oranı % 82, sinema filmi, video ve TV programı yayımcılığı, ses kaydı ve müzik yayımlama faaliyetleri alanında 10 kişiden az çalışanı olan işyeri sayısının bu alandaki tüm işyerlerinin sayısına oranı % 76, yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri alanında 10 kişiden az çalışanı olan işyeri sayısının bu alandaki tüm işyerlerinin sayısına oranı % 81’dir. Türkiye ekonomisindeki tüm sektörler ele alındığında ise 10 kişiden az çalışanı olan işyeri sayısının tüm işyerlerinin sayısına oranı % 85’tir. Görülüyor ki, Türkiye ekonomisinin genelinde gördüğümüz küçük işletmeler hâkimiyeti kültürel sektörlerde de kendisini göstermektedir.

MAAŞ VE ÜCRETLER

Kültür ekonomisi kapsamındaki faaliyet alanlarında ücretli çalışanlara ödenen yıllık ortalama ücretlerin⁵ 2009-2013 yılları arasındaki değişimi **Grafik 3.15**'te görüldüğü gibidir. TÜİK verilerine göre, kitap yayımı alanında kişi başına düşen yıllık ücret 2009 yılında 17.167 TL iken 2010 yılında 17.060 TL, 2011 yılında 23.376 TL, 2012 yılında 23.474 TL, 2013 yılında 25.152 TL düzeyine ulaşmıştır.

Ses kaydı ve müzik yayıncılığı alanında ücretli çalışan kişilerin ortalama yıllık kazancı 2009 yılında 9.946 TL, 2010 yılında 13.855 TL, 2011 yılında 17.581 TL, 2012 yılında 17.667 TL ve 2013 yılında 18.112 TL düzeyinde kaydedilmiştir.

Gösteri sanatları alanında çalışanlara ödenen yıllık ortalama ücret 2009 yılında 8.162 TL, 2010 yılında 10.850 TL, 2011 yılında 11.415 TL, 2012 yılında 11.139 TL, 2013 yılında 11.835 TL olmuştur.

Gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetlerde çalışan kişilere ödenen yıllık ortalama ücret 2009 yılında 14.000 TL iken 2010 yılında 16.657 TL'ye, 2011 yılında 17.653 TL'ye, 2012 yılında 22.966 TL'ye yükselmiş, 2013 yılında ise 15.465 TL'ye gerilemiştir.

Sanatsal yaratıcılık faaliyetleri alanında kişi başına yıllık ortalama maaş ve ücret rakamlarının değişimi şu şekildedir: 2009 yılında 7.517 TL, 2010 yılında 8.555 TL, 2011 yılında 8.597 TL, 2012 yılında 12.090 TL ve 2013 yılında 11.981 TL.

Sanat tesislerinin işletilmesi alanında çalışan kişilerin yıllık ortalama ücretleri ise 2009 yılında 14.599 TL, 2010 yılında

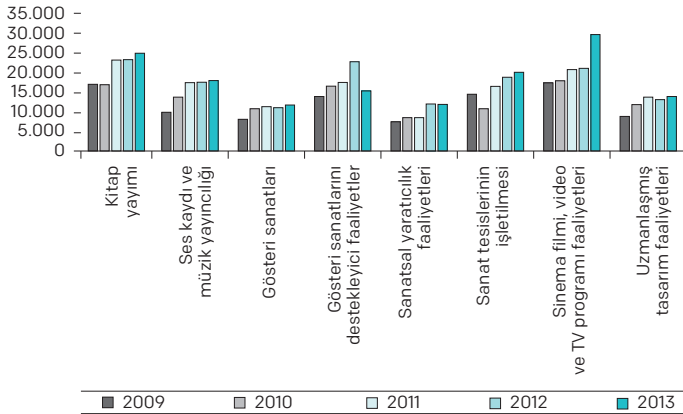
5 Yıllık ortalama ücretler, TÜİK tarafından "hesap dönemi boyunca yapılan iş karşılığında, bordroda sayılan bütün kişilere ödenebilir ayni veya nakdi toplam karşılıklar" olarak tanımlanan "maaş ve ücretler"i, TÜİK tarafından "maaş, ücret, komisyon, ikramiye, parça başı ödeme veya ayni karşılıklar şeklinde ödemeleri alan iş akdine sahip ve işveren için çalışan kişilerin sayısı" olarak tanımlanan "ücretli çalışanların sayısı"na bölünmesiyle hesaplanmıştır.

10.879 TL, 2011 yılında 16.620 TL, 2012 yılında 18.940 TL, 2013 yılında 20.269 TL olarak kaydedilmiştir.

Sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri alanında çalışan kişilerin yıllık ortalama maaşları, 2009 yılında 17.511 TL, 2010 yılında 18.066 TL, 2011 yılında 20.910 TL, 2012 yılında 21.232 TL düzeyindeyken 2013 yılında 29.931 TL'ye kadar yükselmiştir.

Son olarak, uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri alanında maaşlı çalışan kişilere ödenen yıllık ortalama ücret 2009 yılında 8.913 TL, 2010 yılında 11.915 TL, 2011 yılında 13.872 TL, 2012 yılında 13.224 TL ve 2013 yılında 14.036 TL olmuştur.

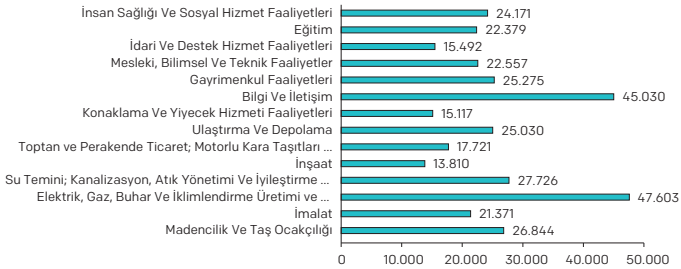
GRAFİK 3.15
Faaliyet Alanlarına Göre,
Maaşlı Çalışan Kişi Başına Yıllık Maaş ve Ücretler (TL)

Kaynak: TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri.

TÜİK'in 2013 verilerine göre tüm sanayi ve hizmet alanlarında ücretli çalışan başına ödenen maaş ve ücretlerin ortalaması 20.000 TL civarındadır. Kültür ekonomisindeki maaş ve ücretler, tüm sanayi ve hizmet alanlarının ortalamasıyla karşılaştırıldığında, sadece sinema ve TV programı faaliyetleri (29.931 TL/yıl) ile kitap yayıncılığı faaliyetlerinin (25.152 TL/yıl) bu ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Sanayi ve hizmet alanını oluşturan farklı faaliyet alanlarındaki ortalama maaş ve ücretler ayrı ayrı incelendiğinde ise durum **Grafik 3.16**'da görüldüğü gibidir.

GRAFİK 3.16
Sanayi ve Hizmet Ana Alanlarında
Maaşlı Çalışan Kişi Başına Yıllık Maaş ve Ücretler (TL/Yıl), 2013

Buna göre, 2013 yılında gösteri sanatları (11.835 TL/yıl) ile sanatsal yaratıcılık faaliyetleri (11.981 TL/yıl) alanlarında ödenen ortalama maaş ve ücretler tüm sanayi ve hizmet alanlarındaki ortalama maaş ve ücretlerden daha düşüktür. Uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri alanında ödenen maaş ve ücretler (14.036 TL/yıl) ise sanayi ve hizmet alanları içinden yalnızca inşaat sektörünün önüne geçebilmiş, diğer tüm sektörlerin gerisinde kalmıştır.

Ses kaydı ve müzik yayıncılığı alanında ödenen yıllık ortalama maaş ve ücretler (18.112 TL/yıl) **Grafik 3.16**'da sıralanan sanayi ve hizmet ana alanlarından 4 tanesinin önünde, 10 tanesinin gerisindedir.

Türkiye’de ülke ekonomisinin genelinde (birkaç sektör hariç) zaten çok yüksek olmayan maaş ve ücretlerin kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin çoğunda ülke ortalamasının da altında olduğu görülmektedir.

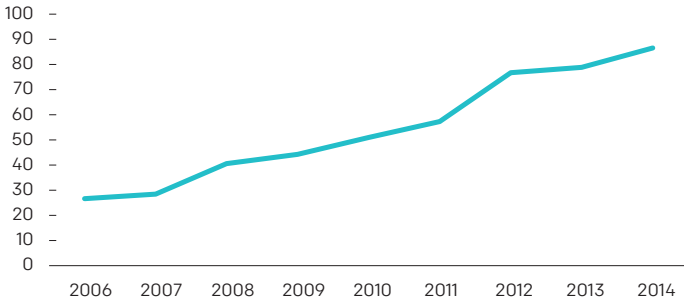
HANE HALKI KÜLTÜR HARCAMALARI

Türkiye’de hane halklarının kültür ve sanat alanına ne kadar harcama yaptığını analiz etmek üzere TÜİK’in hanehalkı tüketim harcamalarına dair istatistiklerinden yararlanılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, TÜİK’in hane halklarının tüketimlerine dair bilgi toplarken kullandığı başlıkların bizim araştırmamızdaki diğer başlıklarla bire bir örtüşmediğidir. Tüketim harcamalarına dair kategorizasyonda kültür alanını temsil eden harcama kalemi “eğlence ve kültür harcamaları” olarak geçmektedir. “Eğlence ve kültür harcamaları” başlığı, bu çalışmada tanımlanan kültür ekonomisi kapsamından daha geniş bir kapsamı ifade etmektedir ve şunları içermektedir: Görsel-işitsel sistemler ve fotoğrafla ve veri işlemeyle ilgili ekipman, diğer temel dayanıklı eğlence ve kültür araçları ve bakım onarımı, diğer eğlence araçları, bahçe ve evcil hayvan için ürün ve hizmet, eğlence ve kültür hizmetleri, gazete, kitap ve kırtasiye, paket turlar.

Grafik 3.17, yukarıda belirtilen kapsamdaki eğlence ve kültür harcamalarının Türkiye’de 2006-2014 yılları arasındaki değişimini göstermektedir. Buna göre, hanehalkı başına aylık ortalama eğlence ve kültür harcaması 2006 yılında 27 TL iken 2007 yılında 28 TL’ye, 2008 yılında 41 TL’ye, 2009 yılında 44 TL’ye, 2010 yılında 51 TL’ye, 2011 yılında 57 TL’ye, 2012 yılında 77

TL'ye, 2013 yılında 79 TL'ye, 2014 yılında ise 87 TL'ye yükselmiştir.

GRAFİK 3.17
Hanehalkı Başına Aylık Ortalama Eğlence ve Kültür Harcaması,
2006-2014, Cari Fiyatlarla TL/Ay

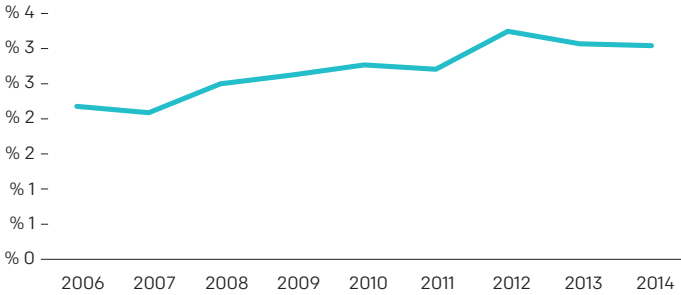
Kaynak: TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları İstatistikleri.

TÜİK'in harcama rakamları cari (nominal) fiyatlarla yayınlandığı için, yalnızca eğlence ve kültür harcamalarındaki bu artışa bakarak hane halklarının bu alana yönelik tüketimlerinin arttığını söylemek doğru olmayacaktır. Eğlence ve kültür tüketimine yönelik eğilimin artıp artmadığını anlamak için ailelerin bu alana yaptıkları harcamaların toplam tüketim harcamaları içindeki payını da analiz etmek gerekmektedir.

Grafik 3.18, eğlence ve kültür harcamalarının toplam tüketim harcamaları içindeki payının yıllara göre değişimini göstermektedir. Buna göre eğlence ve kültür harcamalarının toplam içindeki payı 2006 yılında % 2,18 düzeyindeyken 2007 yılında % 2,09'a geriledikten sonra tekrar yükselişe geçerek 2008 yılında % 2,5 düzeyine, 2009 yılında % 2,62 düzeyine, 2010 yılında

% 2,77 düzeyine ulaşmıştır. 2011 yılında herhangi bir yükseliş sergilemeyen oran 2012 yılında tekrar artarak % 3,24 seviyesine ulaşmıştır. 2013 ve 2014 yıllarında ise 2012'deki seviyesinin gerisinde kalarak % 3,05 seviyesine gerilemiştir.

GRAFİK 3.18
Eğlence ve Kültür Harcamalarının Toplam Hanehalkı
Tüketim Harcamaları İçindeki Payı (%)

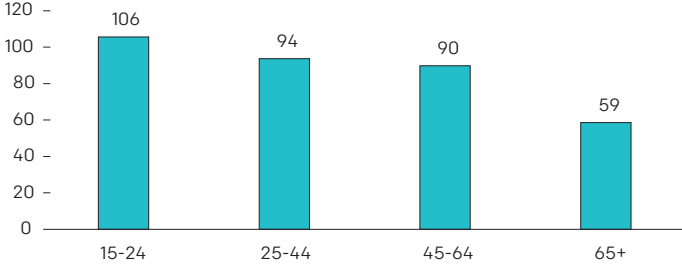

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları İstatistikleri.

Grafik 3.19, 2014 yılında hane halklarının eğlence ve kültür alanına yaptıkları aylık ortalama harcamanın yaş gruplarına göre dağılımını göstermektedir. Buna göre, eğlence ve kültür alanına en yüksek aylık harcamayı gerçekleştiren haneler (106 TL/ay) hane sorumlusunun yaşı 15-24 aralığında olan hanelerdir. Hane halklarının eğlence ve kültür alanına yaptıkları harcama miktarı hanehalkı sorumlusunun yaşı arttıkça azalmaktadır.

GRAFİK 3.19

**Hane Başına Düşen Aylık Ortalama Eğlence ve Kültür Harcamasının
Hanehalkı Sorumlusunun Yaş Grubuna Göre Dağılımı, TL/Ay, 2014**

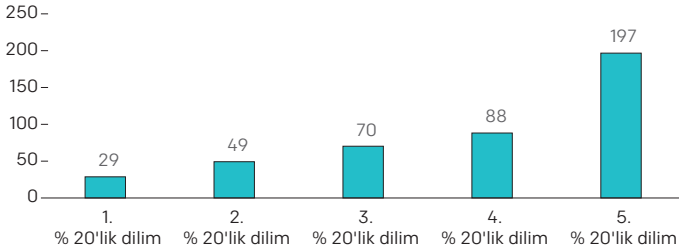

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları İstatistikleri.

2014 yılında hane halklarının eğlence ve kültür alanına yaptıkları aylık ortalama harcamanın % 20'lik gelir dilimlerine göre dağılımı **Grafik 3.20**'de görüldüğü gibidir. Buna göre, hane halklarının gelir düzeyi arttıkça eğlence ve kültüre ayırdıkları harcam miktarı da artmaktadır. Türkiye'deki tüm hanelerin, en düşük gelir seviyesine sahip olan % 20'si 2014 yılında eğlence ve kültür alanına ayda ortalama 29 TL, en yüksek gelir seviyesine sahip olan % 20'si ise 197 TL harcamıştır.

GRAFİK 3.20

Hane Başına Düşen Aylık Ortalama Eğlence ve Kültür Harcamasının Hanehalkı İçinde Bulunduğu Gelir Dilimine Göre Dağılımı (TL/Ay)

Kaynak: TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları İstatistikleri.

Tüketim harcamalarına dair veriler, Türkiye’de toplumun eğlence ve kültüre kayda değer bir bütçe ayırmadığını göstermektedir. TÜİK’in sınıflandırmasına göre bu rakamlara spor hizmetleri, tatil paketleri ve şans oyunlarının da dahil olduğu düşünüldüğünde kültür sanata harcanan paranın çok daha düşük olduğu sonucuna varmak mümkün. Bu durum, bu çalışmada daha önce de değinildiği gibi Türk toplumunun kültür sanat tüketimini çoğunlukla evlerinde televizyon (ve giderek artan oranlarda internet) üzerinden gerçekleştiriyor olmalarına bağlanabilir.

Dördüncü Bölüm

Kültürel Sektörlerin
Ulusal Ekonomiye Katkısı
Bakımından Türkiye-Birleşik Krallık
Karşılaştırması

Bu bölümde Türkiye, kültürel sektörlerinde üretilen ciro ve katma değer bakımından Birleşik Krallık ile karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırmayı yapabilmek için, Türkiye'nin kültür ekonomisi (çalışmanın yalnızca bu bölümü için) İngiltere Sanat Konseyi için hazırlanan rapordaki kapsamda ele alınmıştır. Yani, sinema filmi ve TV programı faaliyetleri ve uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri dışarıda bırakılmıştır. Bunun yanında, İngiltere raporunda Birleşik Krallık para birimi (GBP) cinsinden olan ciro ve katma değer rakamları 2013 ortalama GBP-TL kurundan¹ TL'ye çevrilmiştir.

Birleşik Krallık'da kitap yayımı; ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri; gösteri sanatları; gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler; sanatsal yaratıcılık faaliyetleri ve sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetlerinden oluşan kültür ekonomisi kapsamında 2013 yılında 15,1 milyar GBP değerinde ciro üretilmiştir ve bu değer 45 milyar TL'ye tekabül etmektedir. Türkiye'de 2013 yılın-

1 1 GBP = 2,98 TL

da aynı kapsamda üretilen ciro ise 3,7 milyon TL'dir. Görüldüğü gibi Birleşik Krallık'ın kültür ekonomisi ciro bakımından Türkiye'deki kültür ekonomisinin yaklaşık 12 misli büyüklüğündedir. İki devletin yalnızca kültür ekonomilerinin büyüklüğünü karşılaştırarak Birleşik Krallık'ın bu alanda Türkiye'den 12 kat ileride olduğunu söylemek eksik bir yorum olacaktır. Türkiye ve Birleşik Krallık'ın kültür ekonomilerinin ulusal ekonomiler içerisindeki görece büyüklüklerini değerlendirmek daha makul bir karşılaştırma yapmamızı sağlayacaktır. Önceki bölümlerde Türkiye'nin kültür ekonomisinde üretilen cironun tüm sanayi ve hizmet alanında üretilen toplam ciroya oranını hesaplamıştık. Fakat Birleşik Krallık için tüm sanayi ve hizmet istatistikleri erişilebilir olmadığı için, bu bölümde iki devletin kültür ekonomisi, Birleşik Krallık için verisi mevcut olan sanayi ve hizmet alanlarında üretilen ciroya oranlanmıştır. Bu alanlar, madencilik ve taş ocaklığı; imalat; elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı, su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri; inşaat; toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı; ulaştırma ve depolama; konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri; bilgi ve iletişim; gayrimenkul faaliyetleri; mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler; idari ve destek hizmet faaliyetleridir. Bu faaliyet alanlarında 2013 yılında Türkiye'de üretilen ciro 3 trilyon 97 milyar TL düzeyindeyken Birleşik Krallık'ta 9 trilyon 747 milyar TL düzeyindedir. Türkiye'nin kültür ekonomisinin sayılan alanlarda üretilen ciro içindeki payı % 0,12 iken Birleşik Krallık'ın kültür ekonomisinin payı % 0,46'dır. Yani, Birleşik Krallık kültür ekonomisi, cironun ulusal ekonomiye katkısı bakımından Türkiye'nin 3 misli büyüklüktedir.

İki devlet arasında katma değer bakımından benzer bir karşılaştırmayı yaptığımızda ise aşağıdaki sonuçlara ulaşmaktayız:

Türkiye'de kültür ekonomisi İngiltere Sanat Konseyi raporunun kapsamında değerlendirildiğinde, bu alanda üretilen kat-

ma değeri 2013 yılında 1,1 milyar TL'dir. Birleşik Krallık'ın kültür ekonomisinin aynı yıl ürettiği katma değeri ise 7,7 milyar GBP yani 23 milyar TL'dir. Kültür ekonomilerinde üretilen nominal katma değerler bakımından Birleşik Krallık'ın Türkiye'den 20 kat büyük olduğu görülüyor. Nominal cirosu bakımından Türkiye kültür ekonomisinin 12 misli olan Birleşik Krallık kültür ekonomisinin nominal katma değeri bakımından Türkiye'yi 20'ye katlaması, Birleşik Krallık'ta kültürel sektörlerde ciro başına üretilen katma değer Türkiye'dekinden daha yüksek olduğunu, yani Birleşik Krallık'ta kültür ekonomisinin Türkiye'dekinden daha yüksek katma değeri yaratma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye-Birleşik Krallık karşılaştırmasını kültür ekonomisinde üretilen katma değeri diğer sanayi ve hizmet alanlarında üretilen katma değere oranlayarak yaptığımızda ise şu sonuçlara ulaşmaktayız: Yukarıda sıralanan sanayi ve hizmet alanlarında Türkiye'de 2013 yılında üretilen toplam katma değeri 1 trilyon 50 milyar TL iken aynı yıl İngiltere'de üretilen katma değeri 2 trilyon 624 milyar TL'dir. Türkiye ve Birleşik Krallık'ın kültür ekonomilerinde üretilen katma değeri bu rakamlara oranladığımızda, Türkiye'nin kültür ekonomisinde üretilen katma değer toplam içindeki payının % 0,25, Birleşik Krallık'ın kültür ekonomisinde üretilen katma değer toplam içindeki payının % 0,88 olduğu görülmektedir. Bu durumda, Birleşik Krallık'ın, kültür ekonomisinde üretilen katma değer ulusal ekonomide üretilen katma değeri içindeki payı bakımından Türkiye'nin 3,5 misli olduğu sonucuna varmaktayız.

Beşinci Bölüm

Kültürel Sektörlerin
Makroekonomik Etkisi

İngiltere Sanat Konseyi için hazırlanan “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı raporda, kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerin ulusal ekonomi içindeki **doğrudan etkisinin yanı sıra dolaylı çarpan etkisi ve uyarılmış çarpan (hızlandıran) etkisini** de ortaya koymak üzere çeşitli analizlere yer verilmiştir. Bu analizleri gerçekleştirmek için Birleşik Krallık ulusal istatistik kurumu olan ONS (Office for National Statistics) tarafından yayınlanan girdi-çıkıtı tablolarından¹ yararlanılmıştır.

Kültür ekonomisinin dolaylı çarpan etkisi şu şekilde açıklanabilir: Bu ekonomi kapsamındaki sektörlerde ortaya çıkan her ekstra birim değişken (sınai üretim, katma değer, istihdam vs.), bu sektörlerle girdi sağlayan sektörlerde de aynı değişkenlerde artış olmasına sebep olur. Kültürel sektörlerle girdi sağlayan sektörlerde ortaya çıkan bu artış etkisi arz zinciri boyunca her bir sektöre girdi sağlayan tüm diğer sektörler için de devam eder. Kültü-

1 Girdi-çıkıtı tabloları, ekonomiyi oluşturan tüm sektörlerin diğer sektörlerden ne kadar girdi temin ettiğini ve diğer sektörlerle ne kadar girdi sağladığını gösterir.

rel sektörlerde ortaya çıkan bir birimlik değişimin, bu zincirleme etki neticesinde diğer sektörlerde yarattığı toplam değişime dolaylı çarpan etkisi denir.

Kültür ekonomisinin uyarılmış çarpan etkisi ise şu şekilde açıklanabilir: Kültürel sektörlerde yaratılan her birim değişken (sınai üretim, katma değer, istihdam vs.) hem doğrudan etkisi hem de dolaylı çarpan etkisi neticesinde hane halklarının gelirlerinde de artışa neden olur. Bu gelir artışının bir bölümü ekonomiyi tekrar harcama olarak döner. Bu harcamalar ülke ekonomisini oluşturan sektörlerde yeni doğrudan ve dolaylı arzlar yaratır. İşte bu ekstra arzlar kültür ekonomisinin uyarılmış çarpan etkisini oluşturur.

İngiltere'nin "Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı" raporunda sınai üretim, katma değer, istihdam ve çalışan geliri için çarpan etkileri hesaplanmıştır.

Kültürel sektörlerin sınai üretim için dolaylı çarpan etkisi 0,58 £, uyarılmış çarpan etkisi ise 0,56 £ olarak hesaplanmıştır. Yani, İngiltere raporuna göre kültür ekonomisi kapsamında kabul edilen kültürel sektörlerde (kitap yayımı, ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri, gösteri sanatları, gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler, sanatsal yaratıcılık faaliyetleri ve sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri) üretilen 1 £ ciro, ekonominin diğer sektörlerinde toplam 0,58 £ ciro daha üretilmesine yol açmaktadır. Bunun yanında, kültür sektörlerinde ve diğer sektörlerde üretilen bu 1,58 £ ciro, hane halklarının gelirlerinde belli bir artış yaratır ve bu artışın bir bölümü de ekonomiye harcama olarak geri döner. Ekonomiye geri dönen bu harcamanın toplam ekonomide yarattığı ekstra ciro ise 0,56 £'dur. Yani, kültürel sektörlerde 1 £ değerinde ciro üretildiğinde, bunun ekonomiye toplam etkisi aslında 1 £ değil 2,15 £'dur.

İngiltere'nin raporunda hesaplanan diğer çarpan etkileri ise şu şekildedir:

Dolaylı katma değer çarpanı etkisi 0,54 £, uyarılmış katma değer çarpanı etkisi 0,52 £'dur. Dolaylı istihdam (tam zamanlı) çarpanı 0,79, uyarılmış tam zamanlı istihdam çarpanı 0,59'dur. Dolaylı çalışan geliri çarpan etkisi 0,6 £, uyarılmış çalışan geliri çarpan etkisi ise 0,47 £'dur.

Türkiye'de Kültür Ekonomisinin Ülke Ekonomisine Dolaylı Katkısının Hesaplanması

Bu çalışmanın üçüncü bölümü, kültür ekonomisinin ülke ekonomisine doğrudan katkısına ilişkin veri ve analizlerden oluşuyordu. Bu alanın toplam katkısını anlamak için üçüncü bölümde ele alınan doğrudan etkinin yanı sıra dolaylı ve uyarılmış çarpan etkilerinin de hesaplanması önem arz etmektedir. Fakat bu hesaplamaların yapılması için gerekli olan arz-kullanım ve girdi-çıkıtı tabloları TÜİK tarafından 2002 yılından beri yayınlanmamaktadır. Türkiye için hazırladığımız bu çalışmanın yazımı sürecinde görüştüğümüz TÜİK yetkilileri, 2016 yılı içerisinde bu tabloların yayınlanacağını belirtmişlerdir. Ancak bu taahhüt gerçekleştiği takdirde Türkiye'nin kültür ekonomisinin dolaylı ve uyarılmış çarpan etkileri ile ilgili hesaplamaları yapmak ve kültür ekonomisinin ülke ekonomisine katkısını bütüncül bir şekilde anlamak mümkün olacaktır.

Altıncı Bölüm

Sonuç

Türkiye’de kültür ekonomisi ciro, katma değer ve istihdam gibi makroekonomik göstergeler bakımından son yıllarda büyümekte olan bir alan. Fakat bu alanın genel ülke ekonomisi içindeki payının –özellikle Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkelere kıyasla– kayda değer oranlara ulaştığı henüz söylenemez. Özellikle, kültür ekonomisi içinde görece büyük bir yere sahip olan sinema ve TV programı faaliyetlerini saymazsak diğer kültürel sektörlerin oldukça küçük çaplı olduklarına dair bir yorumu bu çalışmada yer alan istatistiklere bakarak yapmak mümkün.

İngiltere raporunun kapsamına dahil edilmeyen sinema ve TV programı faaliyetleri ile uzmanlaşmış tasarım faaliyetlerini Türkiye için de kapsam dışı bırakarak bir karşılaştırma yaptığımızda, Birleşik Krallık’ın kültür ekonomisinin ulusal ekonomi içindeki ciro payının % 0,46 Türkiye’nin kültür ekonomisinin ülke ekonomisi içindeki ciro payının ise % 0,12 olduğunu gördük. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi sinema ve TV programı faaliyetleri Türkiye’nin kültür ekonomisi için önemli bir sektör. Bu nedenle, bu sektörü de içine alacak uluslararası karşılaştırmala-

rın daha sonraki çalışmalarda yapılması, Türkiye'nin kültür ekonomisinin görece çapı hakkında daha sağlıklı yorumlar yapmamıza yarayacaktır.

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde kültür ekonomisine her geçen gün daha fazla önem veriliyor ve kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin büyümeleri için desteklenmeleri gerektiği vurgulanıyor. Bu gereklilik iki nedene dayandırılabilir. Birincisi, kültür ekonomisini oluşturan sektörlerde üretilen ürün ve hizmetlerin barındırdığı “kültür” ögesinden dolayı kimliğin, değerlerin ve anlamın taşıyıcısı olmaları,¹ ikincisi ise bu çalışmadaki verilerin de gösterdiği gibi kültürel sektörlerin yüksek katma değer yaratma potansiyelleri.

Katma değer, bir sektörün brüt üretimini değil net üretimini gösterir. Yani o sektörün ekonomiye kattığı net değerdir. Bu bağlamda ülke ekonomisi açısından en önemli göstergenin katma değer olduğunu savunmak yanlış olmaz. Katma değer kavramına “Türkiye’de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma” başlıklı raporda da özellikle değinilmiştir. Söz konusu rapor, telif hakkı endüstrilerini kapsayan ekonominin ulusal ekonomi içindeki görece küçüklüğünden dolayı bu alanda üretilen katma değerın istenilen düzeyde olmadığı sonucuna varmaktadır. Nominal büyüklüklerden hareketle yapılan analiz neticesinde varılan bu sonuç bizim çalışmamızda da doğrulanmıştır. Ancak bizim çalışmamızda bu değerlendirmeye ek olarak katma değerın ciro içindeki payı üzerinden bir değerlendirme de yapıldığı için, kültür ekonomisinin halihazırdaki büyüklüğünün ortaya konmasının yanı sıra katma değerle ilişkili potansiyeli hakkında da sonuca varılmaktadır. Çalışmamızın bulguları arasında belki de en çok dikkat çekilmesi gereken nokta, kültürel sektörlerin, ciro hacimleri küçük olduğu için ham verilere bakıldığında fark

1 Bkz. UNESCO 2001 Kültürel Çeşitlilik Bildirgesi.

edilemeyen yüksek katma değer yaratma potansiyelleridir. Birim ciro ve istihdam başına ürettiği katma değer yüksek olan bu sektörlerin genel ekonomi içindeki paylarının büyümesi, ülkedeki net üretimin ve dolayısıyla refah düzeyinin de büyümesi anlamına gelecektir.

Türkiye’de kültür ekonomisinin çapının küçük olmasının en önemli nedenlerinden biri toplumun tüketim harcamaları içinde eğlence ve kültürün yeterince yüksek bir paya sahip olmayışıdır. Bu, “Türkiye’de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma” başlıklı raporda da dünyadaki diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak ortaya konan bir durumdur. Söz konusu rapora göre Türkiye, kültür harcamaları bakımından sadece gelişmiş Avrupa ülkelerinin değil, Güney Afrika, Tayland, Romanya, Meksika, Arjantin, Kolombiya gibi ülkelerin de gerisinde kalmaktadır.

Kültür ekonomisinin potansiyelinden daha verimli şekilde yararlanılabilmesi ve ülke ekonomisine katkısının artırılabilmesi için bu alanın hem arz hem de talep yönünden desteklenmesi gerekmektedir. Destekten kasıt sadece belli miktarlarda finansmanın bu alana aktarılıp sonra sektörlerin kendi hallerine bırakılması değildir. Üretim tarafında, kültürel sektörlerin sürdürülebilir büyümeyi kendi içlerinde gerçekleştirmelerine olanak verecek altyapı ve mekanizmalar oluşturulmalıdır. Tüketim tarafında ise kültür ürünlerinin alıcıları ve potansiyel alıcılarının talep eğilimlerini ortaya koyacak araştırmalar yürütülmeli, yeni talep yaratacak izleyici geliştirme çalışmaları yapılmalıdır. Tüm bunların gerçekleşmesi, üretim tarafında kültürel sektörlerle ayrı ayrı odaklanan, tüketim tarafında ise temelini yerel talep araştırmalarından alan bir kültür politikasının benimsenmesi ve uygulanmasına bağlıdır. Talep geliştirilmesi konusunda, “Türkiye’de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma” başlıklı raporda da vurgulandığı gibi, toplumun kültürel çalışmalara olan

ilgisini artırmaya yönelik bir eğitimin, erken yaşlarda başlaması da önem arz etmektedir.

Bunların yanında, kültür ekonomisinin ülke ekonomisine katkısının bütüncül bir şekilde değerlendirilebilmesi için, dolaylı ekonomik etkilerin hesaplanmasına yarayan girdi-çıktı tablolarının TÜİK tarafından düzenli bir şekilde yayınlanmasına ihtiyaç vardır.

Son olarak, başta işgücü verimliliğinin yüksek olduğu kültürel sektörler olmak üzere tüm kültür ekonomisinde halihazırda oldukça düşük düzeylerde olan maaş ve ücretlerin artması, bu sektörleri özellikle kalifiye elemanlar için daha cazip hale getirecek ve sektörlerdeki üretim kalitesini artıracaktır. Bu da dolaylı olarak kültür ekonomisinin katma değer ve verimliliğini daha yüksek seviyelere taşıyacaktır. Bu nedenle, kültürel kamu kurumlarındaki maaş ve ücretlerin direkt olarak artırılması, özel sektördeki maaş ve ücretlerin artırılmasının da dolaylı olarak teşvik edilmesi, bir kültür politikası adımı olarak benimsenmelidir.

EK NACE Rev. 2'ye Göre Kültürel Sektörlerin Kapsamı			
Genel Faaliyet Alanı	2-Basamak	3/4-Basamak	6-Basamak
J Bilgi ve İletişim	58 Yayıncılık Faaliyetleri	58.11 Kitap Yayıncılığı	58.11.01 Kitap yayımı (broşür, risale, ansiklopedi, vb. dahil, çocuk kitaplarının, ders kitaplarının ve yardımcı ders kitaplarının yayımlanması hariç) 58.11.03 Çocuk kitaplarının yayımlanması 58.11.04 Ders kitaplarının ve yardımcı ders kitaplarının yayımlanması
	59 Sinema filmi, video ve televizyon programları yapım faaliyeti	59.1 Sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetleri	59.11.03 Sinema filmi, video ve televizyon programları yapım faaliyetleri (belgesel yapım faaliyeti dahil) 59.12.01 Sinema filmi, video ve televizyon programları çekim sonrası faaliyetleri (ses-görüntü redaksiyonu, asıl kopyaların aktarımı, renk düzeltme, sayısal iyileştirme, görsel efekt, animasyon, alt yazı, başlıklandırma, grafik, vb. işler) 59.13.02 Sinema filmi, video ve televizyon programları dağıtım faaliyetleri (film hakları ve gelirleri için lisanslama hizmetleri, çalışmaların gösterimi, yayımlanması ve kiralınması için izin verilmesi, elde edilen gelirlerin dağıtılması vb.) 59.14.02 Sinema filmi gösterim faaliyetleri
			59.20.01 Müzik yayıncılığı faaliyetleri (basılı müzik notaları, elektronik formdaki müzikal beshetler, müzikal ses diskleri, indirilebilir müzikler vb.) 59.20.02 Ses kayıt ve canlı kayıt faaliyetleri (seslerin, sözlerin ve müziğin ses kayıt stüdyosunun özel teknik ekipmanları kullanılarak kaydedilmesi ile konferans, seminer, konser vb. canlı etkinliklerde yapılan kayıt hizmetleri vb.) 59.20.03 Orijinal ses kayıtlarını kullanım hakkı için lisanslama faaliyetleri 59.20.06 Radyo programı yapım faaliyeti
		59.2 Ses kayıt ve müzik yayıncılığı faaliyetleri	

Genel Faaliyet Alanı	2-Basamak	3/4-Basamak	6-Basamak
M Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	74 Diğer Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	74.1 Uzmanlaşmış Tasarım Faaliyetleri	74.10.01 İç mimarların faaliyetleri (iç dekorasyon dahil) 74.10.02 Diğer uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri (tekstil, giyim, ayakkabı gibi kişisel eşyalar ve ev eşyaları tasarımı ile endüstriyel tasarım dahil, iç mimarların ve uzmanlaşmış grafik tasarımcıların faaliyetleri hariç) 74.10.03 Uzmanlaşmış grafik tasarımcılarının faaliyetleri (marka ve alometifarka tasarımı dahil)
R Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor	90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	90.01 Gösteri sanatları	90.01.14 Canlı tiyatro, opera, bale, müzikal, konser vb. yapımların sahneye konulması faaliyetleri (illüzyon gösterileri, kukla gösterileri ve kumpanyalar dahil) 90.01.15 Orkestra ve bandoların faaliyetleri 90.01.16 Bağımsız müzisyen, ses sanatçısı, konuşmacı, sunucu vb.'lerin faaliyetleri (müzik grupları dahil) 90.01.17 Bağımsız manken ve modellerin faaliyetleri 90.01.18 Bağımsız aktör, aktris ve dublörlerin faaliyetleri 90.01.20 Sirklerin faaliyetleri 90.01.90 Başka yerde sayılmayan diğer gösteri sanatları
		90.02 Gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler	90.02.11 Gösteri sanatlarına yönelik yönetmenlerin ve yapımcıların faaliyetleri 90.02.12 Gösteri sanatlarına yönelik diğer destekleyici faaliyetler (sahne tasarımcıları, dekoratörleri ve kostüm tasarımcılarının faaliyetleri ile gösteri için dekor ve arka perdenin, ışıklandırma ve ses ekipmanlarının işletilmesi)

Genel Faaliyet Alanı	2-Basamak	3/4-Basamak	6-Basamak
R Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlence ve Spor	90 Yaratıcı sanatlar, gösteri sanatları ve eğlence faaliyetleri	90.03 Sanatsal yaratıcılık faaliyetleri	90.03.09 Yazar, bestekâr, heykeltıraş, ressam, karikatürcü, gravürcü, ebru sanatçısı, vb. bireysel sanatçıların faaliyetleri (hakkâkçılık, hattatçılık, eşya ve motif süslemeciliği (tezyinatçılık) dahil) 90.03.11 Bağımsız gazetecilerin faaliyetleri 90.03.12 Tablo, gravür vb. sanat eserlerinin restorasyonu (müzelerde ve özel koleksiyonlarda yer alan eserlerin restorasyonu dahil)
		90.04 Sanat tesislerinin işletilmesi	90.04.01 Sanat tesislerinin işletilmesi (sanat galerileri, konser ve tiyatro salonları ve diğer sanat tesisleri)

